

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΜΙΚΗ ΜΑΤΣΑΚΗ

Το χρονολόγιο για τον Μίκη Ματσάκη συντάχθηκε από τον Σπύρο Μοσχονά, με βάση υλικό από το αρχείο του καλλιτέχνη που απονέμεται κατόπιν δωρεάς στο Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Δημοσιεύεται στην έκδοση: *Μίκης Ματσάκης 1900 – 1978*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2017.

1900

Ὁ Μιχαήλ (Μίκης) Ματσάκης γεννιέται στις 25 Μαρτίου στὰ Μύρα τῆς Λυκίας ἀπὸ γονεῖς δωδεκανησιακῆς καταγωγῆς.¹ Ὁ πατέρας τοῦ ζωγράφου Ἰωάννης εἶχε γεννηθεῖ στὴ Σύρο καὶ ἦταν ξυλουργός, ὅπως καὶ ὁ παππὸς τοῦ ζωγράφου Μανώλης ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴν Κάρπαθο καὶ εἶχε λάβει μέρος στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, εἶχε δὲ τιμηθεῖ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὸ 1843 γιὰ τὶς ὑπηρεσίαις του.² Ἡ μητέρα τοῦ ζωγράφου Ἑλένη, τὸ γένος Σιδέρη, ἦταν ἀπὸ τὸ Καστελόριζο. Μετὰ τὸν γάμο του στὸ Καστελόριζο, τὸ ζεῦγος ἐγκαταστάθηκε στὰ Μύρα τῆς Λυκίας καὶ ἀπέκτησε ὀκτὼ παιδιὰ: τὴν Εἰρήνη, τὸν Νικόλαο, τὸν Γεώργιο, τὸν Ἐμμανουήλ, τὴν Παναγιώτα, τὸν Θεμιστοκλή, τὸν Μιχαήλ (Μίκη) καὶ τελευταῖο τὸν Ἀθανάσιο. Ἐξι χρόνια μετὰ τὴν γέννησις τοῦ Μίκη, τὸ 1906, ἡ οἰκογένεια ἐγκαθίσταται στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, καθὼς ὁ πατέρας ἀναζητᾷ ἐργασίαν.³

1918

Ὁ Μίκης Ματσάκης ἀποφοιτᾷ ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξάνδρειας. Ἀνήσυχον πνεῦμα, ἔχει ἤδη ἐπιχειρήσει τὶς πρῶτες του δοκιμὰς στὴ λογοτεχνία. Μὲ τὸ ψευδώνυμον Μικὲς Μύρωνας γράφει δυὸ διηγήματα⁴

¹ Σύμφωνα μὲ τὸ διαβατήριόν του (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Οἱ πληροφορίες γιὰ τὴν οἰκογένειαν ὀφείλονται στὸν Γιάννη Ματσάκη, γιὸ τοῦ καλλιτέχνη. Γιὰ τὸν ζωγράφον, τὴν πλούσιαν ἐκθεσιακὴν δράσιν του στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικόν, καθὼς καὶ τὴν εὐρύτερην δραστηριότητά του, βλ. ἐπίσης Μ. Ματσάκης, *I. Βιογραφικὸ σημεῖωμα, II. Ἀποσπάσματα κριτικῶν γιὰ τὸ ἔργον του*, Ἀθήνα 1976, ἐκδοσις ποὺ ἐπιμελήθηκε ὁ ἴδιος.

² Τὸν Μάιον 1963 ὁ Ματσάκης ἐπιχείρησε νὰ ἀναλάβει τὴν ἀγιογράφισιν τοῦ ναοῦ Πηγαδιῶν Καρπάθου, καὶ σὲ ἐπιστολήν του πρὸς τὸν μητροπολίτην Καρπάθου καὶ Κάσου Ἀπόστολον σημείωνε: «Ἄν ὅπως εἶναι πιθανόν ἀντιμετωπίζεται ἢ μέλλει ν' ἀντιμετωπισθῆ ἢ τοιχογράφησις καὶ εἰκονογράφησις του, θερμῶς παρακαλῶ νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ζωνηροτάτη ἐπιθυμία μου νὰ προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου προκειμένου περὶ Ναοῦ τοῦ πατρικοῦ μου νησιοῦ, ὅπου ὑπάρχει –εἰς τὸ Τέμπλον τῆς Μητροπόλεως Ἀπερίου–, ἐργασία τοῦ ἀπὸ πατρὸς παπποῦ μου Μανώλη Ματσάκη». Ἐπιστολή (ἀντίγραφο) μὲ ἡμερομηνία 12 Μαΐου 1963 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ἀντίστοιχον ἐπιστολήν, μὲ ἀνάλογον περιεχόμενον καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ἡμερομηνίαν, εἶχε στείλει καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπὴν Ἱεροῦ Ναοῦ Πηγαδιῶν Καρπάθου.

³ Βλ. ἐπίσης Δημήτρης Πικιώνης, «Ὁ ζωγράφος Μίκης Ματσάκης. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ καλλιτέχνης», *Ἡ Μάχη* (Κύπρου), 25.1.1964, γιὰ περισσότερα βιογραφικὰ στοιχεῖα.

⁴ Τὸ πρῶτον ἔχει τίτλον «Ζωγραφεῖς» καὶ γράφτηκε τὸν Μάιον 1916· τὸ δεῦτερον εἶναι ἄτιτλον καὶ γράφτηκε τὸν Ἰούλιον 1917. Μικὲς Μύρωνας, *Πονήματα*, V, 1916, χειρόγραφον τετράδιον (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

καὶ ἐπιχειρεῖ τὴ μετάφραση τοῦ μυθιστορήματος τῆς Jenny Lensia, Ὁ ἥρωσ τῆς ἐρήμου (*Le héros du désert*), πὺν ὠστόσο μένει ἡμιτελής.⁵

1921

Παίρνει τὰ πρῶτα μαθήματα ζωγραφικῆς κοντὰ σὲ ἐξέχοντες ζωγράφους τῆς Ἀλεξάνδρειας: τὴ Θάλεια Φλωρᾶ-Καραβία καὶ τὸν Δημήτρη Λίτσα.⁶ Μὲ ὑποτροφία τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξάνδρειας ξεκινᾷ σπουδὲς ζωγραφικῆς στὴν Ἐλεύθερη Ἀκαδημία Grande Chaumière στὸ Παρίσι. Τὴν ἐγκαταλείπει σχεδὸν ἀμέσως καὶ ἐγκαθίσταται στὸ Μόναχο, ὅπου φοιτᾷ ἀρχικὰ στὴν Ἐλεύθερη Ἀκαδημία Schule für bildende Kunst τοῦ Χάνς Χόφμαν.⁷

1922–1926

Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα ἔτος σπουδῶν στὴ σχολὴ τοῦ Χόφμαν, γίνεται δεκτὸς μὲ ἐξετάσεις στὴν Ἀκαδημία τοῦ Μονάχου (Akademie der Bildenden Künste), ὅπου θὰ φοιτήσῃ μέχρι τὸ 1926, μὲ καθηγητὲς τοὺς Ἄντολφ Σίννερερ (Adolf Schinnerer), Κάρλ Κάσπαρ (Karl Caspar) καὶ Οὕγκο φὸν Χάμπερμαν (Hugo von Habermann).⁸ Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1924 μεταβαίνει στὸ Μόναχο ὁ νεαρὸς Δημήτρης Δάβης, παρακολουθώντας ἐπίσης μαθήματα κοντὰ στὸν Χόφμαν προτοῦ γίνῃ δεκτὸς στὴν Ἀκαδημία.⁹ Οἱ δυὸ νέοι θὰ γνωριστοῦν καὶ θὰ γίνουν ἰσόβιοι φίλοι, μέχρι τὸν θάνατο τοῦ Δάβη, τὸ 1973. Στὸ Μόναχο, ὁ Ματσάκης συνδέεται καὶ μὲ ἄλλους Ἑλληνες καλλιτέχνες, ὅπως ὁ Οὐμβέρτος Ἀργυρὸς καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ζαΐρης, ἀναπτύσσοντας στενοὺς φιλικοὺς δεσμούς. Τὸ 1925 κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις Γράμματα στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ βιβλίο τῆς Σίτσας Π. Καραϊσκάκη, *Τὸ ταίρι μου ἀμάρτησε κι ἄλλα τραγούδια*, μὲ

⁵ «Ὁ ἥρωσ τῆς Ἐρήμου. Μυθιστορία. Jenny Lensia. Μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Μιχαὴλ Ματσάκη», χειρόγραφο τετράδιο, 25 χειρόγραφες σελίδες, μετάφραση τῶν πρῶτων 5 κεφαλαίων (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, MIET).

⁶ Ἐρασιτέχνης, «Καλλιτεχνικὰ σημειώματα. Ὁ ζωγράφος Ματσάκης», *Ταχυδρόμος-Ὀμόνοια* (Ἀλεξάνδρεια), 22.1.1927.

⁷ «Αἴτηση τοῦ ζωγράφου Μίκη Ματσάκη γιὰ τὴν ἐγγραφή του στὸ Καλλιτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον», 22.4.1945 (ἀρχεῖο ΕΕΤΕ, φάκελος Μ. Ματσάκη).

⁸ Ἀνώνυμος, «Οἱ Ἑλληνες Καλλιτέχνη», *Φῶς* (Κάιρον), 19.3.1928.

⁹ Ν. Π. Παῖσιος, «Χρονολόγιο», στὸ Ν. Π. Παῖσιος / Σ. Μοσχονὰς (ἐπιμ.), *Δημήτρης Δάβης. Ἀναδρομικὴ κατάλογος ἐκθεσης*, Ἀθήνα, Μουσεῖο Μπενάκη, 2015, σ. 16.

εικονογράφηση του Ματσάκη. Στὰ τέλη τοῦ 1926, πιθανότατα χωρίς νὰ λάβει πτυχίο,¹⁰ ὁ ζωγράφος ἐπιστρέφει στὴν Ἀλεξάνδρεια. Τότε ξεκινᾷ νὰ δημοσιεύει κριτικά σημειώματα καὶ ἄρθρα, καθὼς καὶ μεταφράσεις σχετικές μὲ τὰ καλλιτεχνικὰ ζητήματα σὲ ἔντυπα τῆς Ἀλεξάνδρειας.¹¹

1927–1930

Τὸ διάστημα 30 Ἰανουαρίου–15 Φεβρουαρίου 1927 πραγματοποιεῖ τὴν πρώτη του ἀτομικὴ ἔκθεση στὴν γκαλερί Paul τῆς Ἀλεξάνδρειας,¹² μὲ ἐνενήντα ἐννέα ἔργα (σαράντα τέσσερις ἐλαιογραφίες καὶ πενήντα πέντε σχέδια). Στὶς ἐλαιογραφίες του κυριαρχεῖ ἡ ἀνθρώπινη μορφή (γυμνὰ καὶ προσωπογραφίες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ξεχωρίζει ἡ προσωπογραφία τοῦ πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Μελετίου Β'). Συμμετέχει μὲ δυὸ λάδια («Langueur» καὶ «La garçonne») στὸ ὄγδοο Σαλόνι τοῦ Καΐρου, πού φιλοξενεῖται στὸ Palais des beaux-arts ἀπὸ τὶς 18 Μαρτίου ἕως τὶς 15 Ἀπριλίου.¹³ Τὸ «La garçonne» («Τὸ ἀγοροκόριτσο») τιμᾶται μὲ μετάλλιο.¹⁴ Τὴν ἴδια χρονιά ταξιδεύει στὴν Κύπρο καὶ τὰ Δωδεκάνησα, ζωγραφίζοντας κυρίως τοπία, ἐνῶ στὴν Ἀλεξάνδρεια ἐκδίδεται τὸ βιβλίο τοῦ Ν. Καζαντζάκη *Ταξιδεύοντας*, Ἐκδόσεις Σερραπειῶν, μὲ σχέδια τῶν Μ. Ματσάκη καὶ Τάκη Καλμούχου. Τὸ διάστημα 17–31 Δεκεμβρίου πραγματοποιεῖ μιὰ ἀκόμη ἀτομικὴ ἔκθεση στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴν αἴθουσα τῆς Ἑλληνικῆς Λέσχης (Cercle Hellénique), ὅπου παρουσιάζει σαράντα μία

¹⁰ Στὴν αἴτησή του γιὰ ἐγγραφή στὸ Καλλιτεχνικὸ Ἐπαγγελματικὸ Ἐπιμελητήριον ἀναφέρει: «Πιστοποιητικὸ σπουδῶν στὴν Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Μονάχου στὰ 1922 ἕως 1926» (ἀρχεῖο ΕΕΤΕ, φάκελος Μ. Ματσάκη). Πάντως, σύμφωνα μὲ ἐπιστολὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Θέμη: «Τὶς σπουδές του κατῶρθωσε νὰ τελειώσῃ ὁ ἀδελφός μου, χάρις στὴν εὐγενικὴ καλωσύνη τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς Κοινοτήτός μας κ. Μ. Κ. Σαλβάγου, ὁ ὁποῖος κατέβαλλε ὅλα τὰ ἔξοδα γιὰ τὰ τελευταῖα τρία χρόνια τῆς φοιτήσεώς του στὸ Μόναχο». Θέμ. Ματσάκης, «Ἐπιστολαὶ (Χάριν τῆς ἀληθείας)», *Ταχυδρόμος-Ομόνοια*, 25.1.1927.

¹¹ Μ. Ματσάκης (μτφρ.), «Κριτικὰ Σημειώματα. Ἔργα ζωγραφικῆς μὲ βάθος», *Ἴσις*, 28.10.1926 (ὅπου δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο τοῦ ζωγράφου Ernst Huxdorff καὶ κείμενο τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Armand Weiser). Τὴν ἴδια περίοδο ὁ Ματσάκης πιθανότατα δημοσιεύει καὶ δύο ἐκτενῆ ἄρθρα του, ἀφιερωμένα στὸν Ἑμμανουήλ Ζαῖρη (ἀποκόμματα, χωρίς ἄλλα στοιχεῖα, ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹² Galerie Paul, Alexandrie, Exposition de peinture Micky Matsakis [1927] (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹³ Société des amis de l'art, VIIIe Salon du Caire 1927, Palais des beaux-arts, 18.3–15.4, ἀρ. κατ. 152–153, σ. 20 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁴ Ἀνώνυμος, «Οἱ Ἑλληνες Καλλιτέχνη», *Κάιρον*, 19.3.1928.

έλαιογραφίες και δεκατέσσερα σχέδια, στην πλειονότητά τους έμπνευσμένα από τὸ ταξίδι του (εἴκοσι τρεῖς έλαιογραφίες και ὀκτώ σχέδια από τὴν Κύπρο, δώδεκα έλαιογραφίες και δύο σχέδια από τὰ Δωδεκάνησα).¹⁵ Τὸ 1928 φαίνεται πὼς βρίσκεται ἐκ νέου στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ζωγραφίσει, και μεταξύ 4–14 Νοεμβρίου 1928 παρουσιάζει στὴν αἴθουσα τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐνωσης «Αἰσχύλος-Ἀρίων» τριάντα έλαιογραφίες με έλληνικά τοπία (Ἀθήνα, Αἴγινα, Λευκάδα, Ὑδρα, Μακεδονία, Πόρος, Σαντορίνη).¹⁶ Τὸ διάστημα 18–28 Δεκεμβρίου 1929 πραγματοποιεῖ τὴν πρώτη του ατομική έκθεση στὸ Κάιρο, στὴν γκαλερί Roger Bréval, ὅπου παρουσιάζει πενήντα έλαιογραφίες, κατὰ βάση τοπία από τὰ ταξίδια του.¹⁷ Ἀκολουθεῖ μιὰ ακόμη έκθεση στὴν Αἴγυπτο, τὸ διάστημα 18–31 Ἰανουαρίου 1930, στὸ Ἑλληνικὸ Κέντρο Καΐρου (Club Hellénique) με ὀγδόντα έλαιογραφίες, κυρίως τοπία από τὴν Ἑλλάδα, τὴν Κύπρο, ἀλλὰ και τὴν Αἴγυπτο.¹⁸ Λίγο ἀργότερα, τὸν Φεβρουάριο, με εὐθύνη τοῦ Ὁμίλου Φιλοτέχνων (Société des amis des arts du Port-Said) μέρος τῆς έκθεσης παρουσιάζεται στὸ Casino Palace Hotel τοῦ Πόρτ Σάιντ.¹⁹ Τὸν Δεκέμβριο συμμετέχει στὴν πρώτη ἐτήσια έκθεση Ἀλεξανδρινῶν ζωγράφων με τέσσερις έλαιογραφίες.²⁰ Τὴν ἴδια χρονιά παντρεύεται τὴν κυπριακή καταγωγῆς Ναταλία χήρα Συμεωνίδη (τὸ γένος Πηλαβάκη), και ἀναλαμβάνει τὴ φροντίδα τῶν τεσσάρων παιδιῶν τῆς (Λουίζα, Σωκράτης, Νικόλαος και Ναυσικά).

¹⁵ Exposition de peinture M. Matsakis. Chypre, Dodécanèse, 17–31 décembre 1927 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁶ Salle «Eschyle-Arion», Exposition Matsakis: paysages de Grèce, 4–14 novembre [1928] (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ἡ έκθεση παρατάθηκε ἕως τῆς 31 Δεκεμβρίου. Βλ. «Ἐκθεσις Ματσάκη», *Φῶς* (Κάιρο), 26.12.1928.

¹⁷ Exposition de quelques tableaux à l'huile du peintre Micky Matsakis, Catalogue [Κάιρο, 1929] (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁸ Exposition de quelques tableaux à l'huile du peintre Micky Matsakis, Catalogue, Au Club Hellénique, 18–31 janvier 1930 [Κάιρο] (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁹ Στὸ Πόρτ Σάιντ ὁ Ματσάκης ἐκθέτει ἐξήντα ἑξὶ έλαιογραφίες. «Du 23 février au 3 mars 1930, Casino Palace Hotel, sous les auspices de la société des amis des arts de Port-Said», Exposition de quelques toiles du peintre Micky Matsakis de l'Académie de Munich, Catalogue (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

²⁰ «Première exposition annuelle des artistes-peintres d'Alexandrie du 2 au 22 décembre 1930, aux tableaux de maitres, œuvres exposées» (ἀρ. κατ. 35–38), ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ. Στὴν έκθεση συμμετέχουν ἐπίσης ἡ Θάλεια Φλωρᾶ-Καραβία, ὁ Δ. Λίτσας και ὁ Γ. Μουστάκης.

1931–1932

Ἡ οἰκογένεια ἐγκαθίσταται στὴν Ἑλλάδα, στὴ συνοικία Κυπριάδου στὰ Πατήσια.²¹ Ἀπὸ τότε χρονολογεῖται ἡ φιλία τοῦ Ματσάκη μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα καὶ καθηγητὴ στὸ Ἐθνικὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο Δημήτρη Πικιώνη, μὲ τὸν Οὐμβέρτο Ἀργυρό, ἀλλὰ καὶ τοὺς Φώτη Κόντογλου καὶ Σπύρο Παπαλουκά, ποὺ ἐπίσης ἔμεναν στὴν περιοχὴ. Ἐνδεχομένως στὴν ἐπιλογὴ τῆς περιοχῆς βάρυνε τὸ γεγονός ὅτι ἐκεῖ κοντὰ (στὴν ὁδὸ Ἀετίου) εἶχε τὸ ἐργαστήριό του ὁ φίλος του Δάβης, ἀλλὰ καὶ ὁ Οὐμβέρτος Ἀργυρός, ἐπίσης γνωστός του ἀπὸ τὸ Μόναχο. Τὸ 1932 γεννιέται ὁ γιὸς του Γιάνης. Τὸν Μάιο τοῦ ἴδιου χρόνου πραγματοποιεῖ τὴν πρώτη του ἔκθεση στὴν Ἀθήνα, στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασσοῦ» μὲ ἐξήντα ἐλαιογραφίες καὶ ἄγνωστο ἀριθμὸ σχεδίων, μὲ θέματα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τὴν Κύπρο καὶ τὴν Ἑλλάδα (Πελοπόννησο, Μακεδονία).²² Ἀμέσως μετὰ τὸν «Παρνασσὸ» ἐκθέτει ὁ Δάβης. Ἡ ἐπιτυχία τῆς πρώτης ἔκθεσης τοῦ Ματσάκη στὴν Ἀθήνα εἶναι τόσο μεγάλη ποὺ καθιερώνεται αὐτόματα μεταξὺ τῶν ὁμοτέχνων του. Παράλληλα ἀρχίζει νὰ κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσία του σὲ πολιτικούς κύκλους τῆς Ἀριστερᾶς, ἀλλὰ καὶ σὲ ὁμάδες πνευματικῶν ἀνθρώπων: τὸ φύλλο 7–8 τοῦ περιοδικοῦ *Νέοι Πρωτοπόροι* κυκλοφορεῖ στὸ ἐξώφυλλο μὲ σκίτσο τοῦ Ματσάκη ποὺ ἀπεικονίζει τὸν Λένιν, ἐνῶ στὸ ἴδιο τεῦχος ὁ ζωγράφος ὑπογράφει τὸ «Ἀντιπολεμικὸ Μανιφέστο».²³ Τὸ σχέδιο «Τὸ φόρτωμα τῶν πουριῶν» (ἀπὸ τὴν Αἴγινα) κοσμεῖ καὶ τὸ φύλλο 9 τοῦ περιοδικοῦ.²⁴

1933–1934

²¹ Στὸν κατάλογο τῆς ἔκθεσής του στὸν «Παρνασσὸ» ὁ Ματσάκης σημειώνει τὴ διεύθυνση τοῦ ἀτελιέ του: ὁδὸς Βλάση Γαβριηλίδη 30, συνοικία Κυπριάδου, Πατήσια.

²² Ἐκθεσις Μίκη Ματσάκη, Αἴθουσα «Παρνασσοῦ», 22 Μαΐου–15 Ἰουνίου [1932].

²³ «Ἀντιπολεμικὸ Μανιφέστο (Ἀθήνα 3 τοῦ Ἰουνίου 1932)», *Νέοι Πρωτοπόροι* 7–8 (Ἰουνίου–Ἰούλης 1932), σ. 248–249. Τὸ κείμενο ὑπογράφουν, μεταξὺ ἄλλων, οἱ Δ. Γληνός, Μ. Κοτοπούλη, Γ. Καζαντζάκη, Μ. Αὐγέρης, Δ. Βουτυράς, Κ. Μπαστιάς, Κ. Βάρναλης, Ι. Κορδάτος, Α. Πανσέληνος κ.ἄ.

²⁴ *Νέοι Πρωτοπόροι* 9 (Αὐγουστος 1932).

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1933 ἐκθέτει τέσσερις ἐλαιογραφίες στὸ Καλλιτεχνικὸ Τμῆμα τῆς Διαρκοῦς Ἐμπορικῆς Ἐκθέσεως στὸ Ζάππειο Μέγαρο,²⁵ ποὺ διοργανώνεται σὲ μιὰ προσπάθεια ἀναζωπύρωσης τοῦ θεσμοῦ κατὰ τὴ δεύτερη πρωθυπουργία τοῦ Ἐλευθέρου Βενιζέλου.²⁶ Ἐναν χρόνο ἀργότερα, τὸν Ὀκτώβριο 1934, συμμετέχει στὴν ὁμαδικὴ ἔκθεση τῆς γκαλερί Στούντιο, μὲ σχέδια καὶ ὕδατογραφίες (αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ πρώτη ἔκθεση ὅπου παρουσιάζει ὕδατογραφίες τοῦ ὁ Γιώργος Μπουζιάνης στὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴ Γερμανία). Ὁ Ματσάκης ἐκθέτει πέντε ἔργα (δύο ὕδατογραφίες καὶ τρία σχέδια).²⁷ Τὴν ἀνοιξὴ ἐκθέτει δύο ἐλαιογραφίες στὴ 19η Μπιενάλε τῆς Βενετίας (30 Ἀπριλίου–30 Σεπτεμβρίου) ὡς μέλος τῆς πολυπληθοῦς ἐλληνικῆς συμμετοχῆς (ὁ μόνος μαζί μὲ τὸν Δάβη καὶ τὸν Φώτη Κόντογλου ποὺ μετέχουν στὴν ἔκθεση χωρὶς νὰ ἀνήκουν σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα καλλιτεχνικὰ σωματεῖα –τὸν Σύνδεσμο Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν καὶ τὴν Ὁμάδα Τέχνη 1930–, ἔνδειξη τῆς ἀποδοχῆς ποὺ ἔχαιρε μεταξὺ τῶν συναδέλφων του).²⁸ Ὡστόσο, στὸ πλαίσιο τῶν παρασκηνιακῶν ἐπιλογῶν ἐκθετῶν γιὰ τὴν Μπιενάλε, μιὰ νέα καλλιτεχνικὴ ὁμάδα συγκροτεῖται τὸν Ἀπρίλιο, ἡ Ἐνωσις Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι. Ὁ Ματσάκης ὄχι μόνον εἶναι μεταξὺ τῶν ἔντεκα ιδρυτικῶν μελῶν²⁹ ἀλλὰ θὰ ἐκλεγεῖ καὶ πρόεδρος τοῦ νεοσύστατου σωματείου· θὰ ἐξακολουθήσει δὲ νὰ ἐκλέγεται στὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου σχεδὸν ἕως τὴ διάλυση τῆς ὁμάδας καὶ παρὰ τὸ

²⁵ ΔΕΕΠ Καλλιτεχνικὸ Τμῆμα (Ζάππειον Μέγαρον), Διαρκῆς Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις, Κατάλογος, 1933, ἀρ. κατ. 164–167 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

²⁶ Σπύρος Μοσχονάς, «Καλλιτεχνικὰ σωματεῖα καὶ ὁμάδες τέχνης στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ α' μισὸ τοῦ 20οῦ αἰῶνα: ἡ σημασία καὶ ἡ προσφορὰ τους», ἀδημοσίευτη διδακτορικὴ διατριβή, Αθήνα, ΕΚΠΑ, 2010, σ. 501.

²⁷ Studio, Gallerie d'Art, Ἐκθεσις. Σχέδια καὶ Ἀκουαρέλλες, 21 Ὀκτωρίου–5 Νοεμβρίου 1934, ἀρ. κατ. 26–30 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

²⁸ Εὐγένιος Δ. Μαθιόπουλος, «Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδας στὴν Μπιενάλε τῆς Βενετίας, 1934–1940», ἀδημοσίευτη διδακτορικὴ διατριβή, Ρέθυμνο, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 1996, σ. 411–413.

²⁹ Οἱ ἔντεκα ιδρυτὲς τῆς Ἐνώσεως Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι ἦταν οἱ (ἀλφαβητικά): Ἰωάννης Γεωργιόπουλος, Εὐθύμιος Γκικάδης, Δημήτρης Δάβης, Γεώργιος Δημητρόπουλος, Τζάκ Καλαχώρας, Δημήτριος Καφῆς (Καφετζιδάκης), Ἄλκης Κεραμίδης, Ἀλέκος Κοντόπουλος, Μίκης Ματσάκης, Ἰωάννης Ρηγανάκος καὶ Δημήτριος Φερεντίνος. Μοσχονάς, «Καλλιτεχνικὰ σωματεῖα καὶ ὁμάδες τέχνης», σ. 372.

γεγονός πώς τὰ μέλη της πλήθυναν σὲ ἐντυπωσιακὸ ἀριθμὸ, γιὰ τὰ δεδομένα τῆς περιόδου.³⁰

1935–1937

Τὸ 1935 οἱ Ματσάκης καὶ Δάβης κερδίζουν τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸν διαγωνισμὸ γιὰ τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Ταχυδρομικοῦ Ταμιευτηρίου, μὲ θέμα «Σταλαματιά, σταλαματιά, γιομίζει ἡ στάμνα ἢ πλατεία».³¹ Τὴν περίοδο αὐτή, καὶ μέχρι τὸ ξέσπασμα τοῦ Β' Παγκόσμιου Πολέμου, ὁ Ματσάκης δραστηριοποιεῖται ἐκθεσιακὰ μέσω τῶν Ἐλεύθερων Καλλιτεχνῶν καὶ ἄλλων κρατικῶν καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων. Τὸν Μάρτιο 1935 συμμετέχει στὴν πρώτη ἐκθεση τῶν Ἐλεύθερων Καλλιτεχνῶν στὸν «Παρνασσό» μὲ ὀχτῶ ἔργα³² (ἕξι ἐλαιογραφίες καὶ δύο ὕδατογραφίες – μεταξὺ τῶν ἐκτιθέμενων πινάκων εἶναι καὶ οἱ δύο πού εἶχαν παρουσιαστῆ τὸν προηγούμενο χρόνο στὴ Βενετία). Στὴ δεύτερη ἐκθεση τῆς Ἐνώσεως Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι, πού πραγματοποιεῖται στὴν γκαλερί Στρατηγοπούλου τὸν Μάρτιο 1936³³ ἐκθέτει δύο ἐλαιογραφίες καὶ τρία σχέδια. Τὸ καλοκαίρι τῆς ἴδιας χρονιᾶς παρουσιάζει τὸν πίνακα «Island houses» σὲ διεθνή ἐκθεση στὸ Σύδνεϋ.³⁴ Στὴν τρίτη ἐκθεση τῶν Ἐλεύθερων Καλλιτεχνῶν, τὸν Φεβρουάριο 1937, ὁ Ματσάκης μετέχει μὲ ἑπτὰ ἐλαιογραφίες καὶ δύο τέμπρες.³⁵ Στὸ πλαίσιο τῆς φιλολαϊκῆς πολιτικῆς τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος τῆς 4ης Αὐγούστου, ὁ δικτάτορας Ἰωάννης Μεταξὰς δίνει ἐντολή γιὰ εὐρείες ἀγορὲς ἔργων ἀπὸ τὶς ἐκθέσεις τῶν

³⁰ Εἰδικὰ γιὰ τοὺς Ἐλεύθερους Καλλιτέχνες καὶ τὴ δράση τους, βλ. στὸ ἴδιο, σ. 371–424.

³¹ Ὅπως τεκμηριώνεται ἀπὸ σχετικὸ χιουμοριστικὸ σχέδιο τοῦ Δ. Δάβη στὴ συλλογὴ τοῦ Μ. Ματσάκη (σήμερα συλλογὴ ΜΙΕΤ).

³² Ἐνωσις Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι, Α' ἐκθεσις, «Παρνασσός», 23 Μαρτίου–15 Ἀπριλίου 1935, ἀρ. κατ. 83–90 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Ματσάκης δηλώνει διεύθυνση Ταβουλάρη 20, Πατήσια.

³³ Ἐνωσις Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι, Β' Ἐτήσια Ἐκθεσις, Αἴθουσα Στρατηγοπούλου, Ξενοδ. «Κεντρικόν», [...], 18 Μαρτίου–5 Ἀπριλίου 1936, ἀρ. κατ. 69–73 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

³⁴ Catalogue, International Art Exhibition, held at the National Gallery of New South Wales, Australia, July–September 1936, ἀρ. κατ. 6, σ. 19 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ἐκτὸς τοῦ Ματσάκη ἐξέθεσαν ἐπίσης ἀπὸ ἓνα ἔργο τους ἡ Χαρίκλεια Ἀλεξανδρίδου-Στεφανοπούλου, ὁ Στέλιος Μηλιάδης, ὁ Δημήτριος Δήμας, ὁ Ἀλέκος Κοντόπουλος καὶ ὁ Γεώργιος Κοσμάδόπουλος.

³⁵ Ἐνωσις Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι, Γ' Ἐτήσια Ἐκθεσις, «Ἀτελιέ», [...], 3–27 Φεβρουαρίου 1927 (ἀρ. κατ. 108–116, σ. 2–3).

καλλιτεχνικῶν σωματείων. Από τὴ συγκεκριμένη ἔκθεση κρατικοὶ φορεῖς (προεξάρχοντας τοῦ Ὑπουργείου Πρωτευούσης καὶ τῆς Πινακοθήκης τοῦ Δήμου Ἀθηναίων) ἀγοράζουν 123 ἀπὸ τὰ συνολικὰ 182 ἐκτιθέμενα ἔργα, ποσοστὸ πρωτόγνωρο γιὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς ἀλλὰ καὶ εὐρύτερα στὸ πλαίσιο τῆς νεοελληνικῆς τέχνης.³⁶ Τρία ἔργα τοῦ Ματσάκη ἀγοράζονται ἀπὸ τὸν Δήμο³⁷ καὶ ἓνα ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας.³⁸ Τὸ φθινόπωρο, στὸ πλαίσιο τῆς Διεθνoῦς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης, ὀργανώνεται μὲ εὐθύνη τοῦ κράτους καὶ συνδρομὴ τῶν σωματείων ἔκθεση ἔργων τέχνης. Ἐκθέτουν καλλιτέχνες ἀπὸ τὸν Σύνδεσμο Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν καὶ ἀπὸ τὴν Ἑνωσὴ Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι, καθὼς καὶ ὀρισμένοι ἀνεξάρτητοι δημιουργοί. Ὁ Ματσάκης, δυναμικὸ μέλος τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, συμμετέχει μὲ τέσσερις ἐλαιογραφίες, ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Ἀργοσαρωνικοῦ.³⁹ Ἡ ἔκθεση στὴ ΔΕΘ ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα τῶν ζυμώσεων ποὺ συντελοῦνταν μεταξὺ τῶν εἰκαστικῶν καλλιτεχνῶν, καὶ εἰδικὰ μεταξὺ τῶν σωματειακῶν τους ἐνώσεων, μὲ στόχο τὴ δημιουργία ἑνὸς εὐρύτερου, ἐνιαίου συνδικαλιστικοῦ φορέα. Σὲ μιὰ χρονοβόρα καὶ ταραγμένη διαδικασία, ποὺ εἶχε ξεκινήσει ἤδη ἀπὸ τὸ 1933 καὶ τελικὰ ἔφερε στὸ ἴδιο τραπέζι θιασῶτες διαφορετικῶν αισθητικῶν τάσεων, οἱ Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι, καὶ εἰδικὰ ὁ Ματσάκης ὡς ἐκπρόσωπός τους, καθορίζουν τὶς ἐξελίξεις. Τὸ ἰδρυτικὸ κείμενο τοῦ δευτερογενoῦς συνδικαλιστικοῦ ὀργάνου τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, μὲ τὴν ἐπωνυμία Ἑνωσις Σωματείων Εἰκαστικῶν Τεχνῶν (ΕΣΕΤ), ὑπογράφεται στὶς 13 Ἰανουαρίου 1937 καὶ ὁ Ματσάκης ἐκλέγεται γενικὸς γραμματέας τοῦ συμβουλίου τῆς Ἑνωσις,⁴⁰ φανερώνοντας τὴν ἀποδοχὴ ποὺ ἀπολάμβανε

³⁶ Γιὰ τὴν ἔκθεση καὶ εἰδικὰ τὶς ἀγορὲς ποὺ πραγματοποιοῖσε τὸ μεταξικὸ καθεστῶς, βλ. Μοσχονάς, «Καλλιτεχνικὰ σωματεῖα καὶ ὀμάδες τέχνης», σ. 388–391, καὶ Δημήτρης Δάβης. *Αναδρομικὴ*, σ. 56–57.

³⁷ Πιθανῶς ὁ δήμος ἀγόρασε τὰ ἔργα «Χιονόκαιρος», «Ἀποξήραση βάλτων» καὶ «Στὴν ἀγορὰ Καρδίτσας» (Μοσχονάς, «Καλλιτεχνικὰ σωματεῖα καὶ ὀμάδες τέχνης», τόμ. 3, σ. 114, εἰκ. 2,336–2,338), ἐνῶ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἀγόρασε τὸν πίνακα «Φθινοπωρινὸς κάμπος (Καρδίτσα)» (στὸ ἴδιο, σ. 107, εἰκ. 2,300).

³⁸ Στὸ ἴδιο, σ. 389.

³⁹ XI Διεθνῆς Ἐκθεσις Θεσσαλονίκης. Κατάλογος τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐκθέσεως [1937], σ. 6, ἀρ. κατ. 63–66 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁴⁰ Γιὰ τὴν ΕΣΕΤ, βλ. Μοσχονάς, «Καλλιτεχνικὰ σωματεῖα καὶ ὀμάδες τέχνης», σ. 480–500. Ἐπίσης, Μ. Ματσάκης, σ. 4.

μεταξύ τῶν συναδέλφων του. Παραμένει γραμματέας μέχρι τὴ διάλυση τῆς ΕΣΕΤ κατά τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου.

1938–1940

Τὸ 1938 ὁ Ματσάκης ἐκθέτει τὸ ἔργο «Ἐκφόρτωση φορτηγίδας» στὸ ἐλληνικὸ περίπτερο στὴ Διεθνή Ἑκθεση Διακοσμητικῶν Τεχνῶν ποὺ ὀργανώνεται στὸ Παρίσι,⁴¹ ἐνῶ συμμετέχει μὲ τὸ ἔργο «Λατομεῖα Πατησίων» στὴν πρώτη Πανελλήνια Καλλιτεχνικὴ Ἑκθεση ποὺ θεσπίζει τὸ καθεστῶς τῆς 4ης Αὐγούστου. Ἡ Πανελλήνια Ἑκθεση, διαχρονικὸ αἶτημα τῶν Ἑλλήνων εἰκαστικῶν δημιουργῶν, ὑποστηρίζεται σθεναρὰ ἀπὸ τὴν ΕΣΕΤ καὶ τὰ ἐπιμέρους σωματεῖα, ὁ δὲ Ματσάκης ἐκλέγεται μέλος τῆς ὀργανωτικῆς καὶ κριτικῆς ἐπιτροπῆς.⁴² Τὴν ἴδια χρονιά ἐκλέγεται καὶ ἔφορος τῆς νεοσυσταθείσας Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν (θέση ποὺ διατηρεῖ ἐπίσης μέχρι τὸ 1940).⁴³ Τὸ 1938 ἐπίσης, ἔπειτα ἀπὸ παραγγελία τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὁ Ματσάκης ἐκτελεῖ εἰκοσιπέντε ἐλαιογραφίες μὲ «θέματα τῆς Παλιᾶς Ἀθήνας» γιὰ λογαριασμὸ τῆς Πινακοθήκης,⁴⁴ ἐνῶ μαζὶ μὲ τὸν Δ. Δάβη, ποὺ ἐργάζεται ἤδη στὴν Ὑπηρεσία Διαφήμισης τῆς Ἀνώνυμης Ἑταιρείας Χημικῶν Προϊόντων καὶ Λιπασμάτων – Ἰνστιτοῦτο Χημείας καὶ Γεωργίας «Ν. Κανελλόπουλος», στὴ Δραπετσώνα τοῦ Πειραιᾶ, ἀναλαμβάνουν τὴ δημιουργία τοιχογραφίας. Ἡ παράσταση, στὸν κεντρικὸ διάδρομο τοῦ ἐργοστασίου, εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ ἀγροτικὴ ζωὴ καὶ ἔχει

⁴¹ Exposition internationale des arts et des techniques dans la vie moderne, Paris 1937, Catalogue général officiel, σ. 702, ἀρ. 27, ὅπου λανθασμένα ἀναφέρεται ὡς Mitsakis.

⁴² Ἑτήσια Πανελληνίως Καλλιτεχνικὴ Ἑκθεσις 1938, Κατάλογος τῶν ἐκτιθέμενων ἔργων, Ζάππειον Μέγαρον 1938, ἀρ. κατ. 111 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Στὸν κατάλογο ὁ ζωγράφος σημειώνει γιὰ πρώτη φορὰ τὴ διεύθυνση Μ. Ροστάν 34, Πατήσια.

⁴³ Ἡ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν ἰδρύθηκε μὲ τὸν ἀναγκαστικὸ νόμο 1215/1938 καὶ λειτούργησε ὡς χώρος διοργάνωσης εἰκαστικῶν ἐκθέσεων, διαλέξεων καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων, καθὼς καὶ ὡς καλλιτεχνικὸ ἐντευκτήριο. Βλ. εἰδικότερα, Ματθιόπουλος, «Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδας στὴν Μπιεννάλε τῆς Βενετίας», σ. 724–726. Ὅρισμένες πληροφορίες γιὰ τὴ δράση τῆς Στέγης κατὰ τὸ διάστημα ποὺ διατελοῦσε ἔφορος δίνει ὁ Ματσάκης σὲ ἐπιστολὴ του σὲ αἰγυπτιακὴ ἐφημερίδα. Βλ. Ἀνώνυμος, «Μιὰ διασάφησης. Ἐπιστολαὶ τῆ συντάξει», *Ταχυδρόμος-Ομόνοια* (Ἀλεξάνδρεια), 24.2.1939.

⁴⁴ Μ. Ματσάκης, σ. 3.

μῆκος 30 μέτρα καὶ ὕψος 1,60.⁴⁵ Σκεπασμένη σήμερα, ἡ τοιχογραφία στὸ Ἐργοστάσιο Λιπασμάτων τῆς Δραπετσώνας ἦταν καὶ ἡ πρώτη ἐνασχόληση τοῦ Ματσάκη μὲ τὴ μνημειακὴ ζωγραφικὴ, ἀσχολία ποὺ θὰ τὸν ἀπορροφήσει ἀργότερα μέσω τῆς ἀγιογραφίας. Τὸν Ἰανουάριο 1939 ἡ τέταρτη ἐκθεση τῶν Ἐλεύθερων Καλλιτεχνῶν φιλοξενεῖται στὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν καὶ ὁ Ματσάκης παρουσιάζει πέντε ἐλαιογραφίες.⁴⁶ Τρία ἀκόμη ἔργα ἐκθέτει στὴ δεύτερη Πανελλήνια Ἐκθεση στὸ Ζάππειο, ἐκλεγόμενος γιὰ δεύτερη συνεχόμενη χρονιὰ μέλος τῆς ὀργανωτικῆς καὶ κριτικῆς ἐπιτροπῆς.⁴⁷ Τὴ διετία 1939–1940 ξεκινᾷ καὶ ἡ συστηματικὴ ἐνασχόλησή του μὲ τὴν ἀγιογράφηση ἐκκλησιῶν, κυρίως στὴν Αἴγυπτο, καθὼς ἀναλαμβάνει τὸν ἐξωραϊσμό τοῦ παρεκκλησίου τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στὸ Κοτσίκειο Νοσοκομεῖο Ἀλεξάνδρειας, ἐνῶ ἐκτελεῖ καὶ τὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου.⁴⁸ Ἡ ἐκθεσιακὴ του δραστηριότητα συνεχίζεται ἀδιάλειπτη καὶ τὸ 1940. Τὸν Φεβρουάριο παρουσιάζει δύο ἔργα του στὴν πέμπτη ἐκθεση τῶν Ἐλεύθερων Καλλιτεχνῶν στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Πειραιᾶ,⁴⁹ καὶ δύο ἀκόμη στὴν τρίτη Πανελλήνια στὸ Ζάππειο.⁵⁰ Μὲ τὸ ξέσπασμα τοῦ πολέμου, ὁ Ματσάκης συμμετέχει στὴν ὁμάδα καλλιτεχνῶν, φωτογράφων καὶ συγγραφέων ποὺ μετέβησαν ὡς παρατηρητὲς στὸ Ἀλβανικὸ Μέτωπο – φιλοτεχνεῖ σκίτσα καὶ ὕδατογραφίες καὶ ἀργότερα ἐκτελεῖ ὀρισμένες ἐλαιογραφίες ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴν ἐποποιία τῆς Ἀλβανίας. Παράλληλα, ὅσο διάστημα παραμένει στὴν Ἀθήνα,

⁴⁵ Παῖσιος, «Εἰσαγωγή», σ. 21, καὶ Ὀλγα Μεντζαφοῦ, «Τὸ ἀγροτικὸ τοπίο στὴ ζωγραφικὴ τοῦ Δημήτρη Δάβη τὴ δεκαετία 1930–1940», σ. 37–38, στὸ *Δημήτρης Δάβης. Ἀναδρομικὴ*.

⁴⁶ Δ' Ἐτήσια Ἐκθεσις τῆς Ἐνώσεως «Ἐλεύθεροι Καλλιτέχνη», Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, 19 Ἰανουαρίου–11 Φεβρουαρίου 1939, ἀρ. κατ. 74–78 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ὁ Ματσάκης ἐκθέτει ἔργα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ψαράδων καὶ τῶν ἀγροτῶν τῆς Θεσσαλίας.

⁴⁷ Πανελλήνιος Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις, Κατάλογος τῶν ἐκτιθέμενων ἔργων, Ζάππειον Μέγαρον 1939, σ. 22, ἀρ. κατ. 203–205 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Συγκεκριμένα, ὁ Ματσάκης ἐκθέτει τὶς ἐλαιογραφίες «Ἐπιστροφή ἀπὸ τὴ λιτανεῖα γιὰ τὴ βροχὴ», «Πανηγύρι τῆς Σωτήρας» καὶ «Ὁ νέος μὲ τὸ βυσσινὶ ποκάμισο».

⁴⁸ Μ. Ματσάκης, σ. 3.

⁴⁹ Ε' Ἐτήσια Ἐκθεσις τῆς Ἐνώσεως «Ἐλεύθεροι Καλλιτέχνη», Φουαγιέ Δημοτικὸ Θέατρο Πειραιῶς, 1 Φεβρουαρίου–20 Φεβρουαρίου 1940, ἀρ. κατ. 70–71.

⁵⁰ Πανελλήνιος Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις, Κατάλογος τῶν ἐκτιθέμενων ἔργων, Ζάππειον Μέγαρον 1940, σ. 17, ἀρ. κατ. 120–121 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ἐκθέτει τὰ ἔργα «Τσιγγάνα μὲ παιδί» καὶ «Ψαράδικο σπίτι», ἐνῶ δηλώνει διεύθυνση Σάουμπερτ 6.

προσπαθεῖ μὲ τὴ συνδικαλιστικὴ δράση του νὰ συνδράμει τοὺς στρατευμένους καλλιτέχνες.⁵¹

1941–1945

Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς ὁ Ματσάκης σταματᾷ νὰ ζωγραφίζει καὶ κλείνει τὸ ἀτελιέ του στὴν Κυπριάδου. Ἄν καὶ ἡ ἀρχικὴ του ἐπιθυμία ἦταν νὰ ἀνέβει στὸ βουνό, πείθεται νὰ παραμείνει στὴν Ἀθήνα καί, λόγω τοῦ ὅτι εἶχε σπουδάσει στὸ Μόναχο, ἀναλαμβάνει νὰ προσεγγίσει τὶς γερμανικὲς δυνάμεις Κατοχῆς, λειτουργώντας ὡς κατάσκοπος. Τοποθετεῖται διευθυντὴς προσωπικοῦ στὸν Ναύσταθμο Σαλαμίνας καὶ ἐγκαταλείπει τὴν Ἀθήνα, χρησιμοποιώντας τὴ θέση του γιὰ νὰ δίνει πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὶς κινήσεις τῶν γερμανικῶν πλοίων. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς ἀναγκαζόταν νὰ φιλοξενεῖ στὸ σπίτι του στὰ Πατήσια Γερμανοὺς ἀξιωματικούς, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή στὸ ὑπόγειο ἔκρυβε εἴτε ἀντάρτες εἴτε Ἄγγλους στρατιῶτες ποὺ κατευθύνονταν στὴ Μέση Ἀνατολή. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ὁ Ματσάκης, ποὺ ἀπὸ ὀρισμένους θεωροῦνταν συνεργάτης τῶν Γερμανῶν, σώθηκε ἔπειτα ἀπὸ παρέμβαση τῆς κόρης τῆς γυναίκας του Ναταλίας, τῆς Λουίζας, ποὺ ἦταν παντρεμένη μὲ τὸν Ἀνδρέα Τζήμα (Βασίλη Σαμαρινιώτη), στέλεχος τοῦ ΚΚΕ, ἐνῶ στὰ Δεκεμβριανὰ συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους καὶ ἀνακρίθηκε ὡς κομμουνιστής.⁵² Ὡς ἀποτέλεσμα τῶν σχέσεων ποὺ ἀναπτύσσει μὲ τοὺς κατακτητὲς, ὁ Ματσάκης καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς

⁵¹ «Ὑστερ' ἀπὸ ἐπίμονες ἐκκλήσεις τῶν δικαιοῦχων συναδέλφων τοῦ σωματείου μου, –τῶν ἰδίων ἢ τῶν οικογενειῶν των–, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ σᾶς ἐνοχλήσω, σὲ τόσο ἱερὲς στιγμὲς, γιὰ τὸ ζήτημα τῆς πληρωμῆς 46.000 δρχ. ποὺ τοὺς καθυστεροῦνται ἀπὸ τὸν περασμένο Φλεβάρη, ἀπὸ τὴν Ε' δηλαδὴ Ἐκθεση τῶν Ἐλευθέρων Καλλιτεχνῶν στὸν Πειραιά. Δυὸ τρεῖς ἀπὸ τοὺς δικαιοῦχους αὐτοῦ ἔχουν ἤδη ἐπιστρατευθῆ κι οἱ ἄλλοι περιμένουν ἀνυπόμονα τὴ σειρά τους. Εἶναι περιττὸ νὰ τονίσω τὴν ἀνακούφιση ποὺ θὰ ἔδινε στὶς οικογένειές τους τὸ μοῖρασμα τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ». Ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ματσάκη, ὡς προέδρου τῶν Ἐλευθέρων Καλλιτεχνῶν, πρὸς τὸν Ὑπουργὸ-Διοικητὴ Πρωτευούσης Κ. Κοτζιά, μὲ ἡμερομηνία 12 Νοεμβρίου 1940 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁵² Οἱ πληροφορίες αὐτὲς ὀφείλονται στὸν γιὸ τοῦ ζωγράφου Γιάνη Ματσάκη. Μάλιστα, γιὰ νὰ τὸν συλλάβουν, οἱ ἀγγλικὲς δυνάμεις ἔστειλαν τεθωρακισμένο αὐτοκίνητο. Ὁ Ματσάκης στάθηκε ὀρθιος στὴ θέση τοῦ συνοδηγοῦ καί, ἐπειδὴ ἔβρεχε, κρατοῦσε ἀνοιχτὴ μιὰ μαύρη ὀμπρέλα, ἐνῶ ἀπὸ τὰ παράθυρα ὁ κόσμος χάζευε, ὀλοκληρώνοντας αὐτὴν τὴ σχεδὸν σουρεαλιστικὴ εἰκόνα.

Κατοχής δὲν βιώνει ἔντονα τὶς δραματικὲς στέρησεις πού εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει ὁ ὑπόλοιπος πληθυσμὸς τῆς Ἀθήνας.⁵³ Ὡστόσο, ἡ οἰκογένεια δοκιμάζεται ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῆς Ναταλίας, ἡ ὁποία νοσηλεύεται γιὰ μεγάλο διάστημα σὲ νοσοκομεῖο τῆς Πεντέλης. Οἱ προσωπικὲς περιπέτειες ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπασχόλησή του –στὸν Ναύσταθμο Σαλαμίνας– τὸν κρατοῦν μακριὰ ἀπὸ τοὺς ὁμοτέχνους του, πού δίνουν τὸν δικό τους ἀντιστασιακὸ ἀγώνα σὲ δομὲς ὅπως τὸ ΕΑΜ Καλλιτεχνῶν. Τελικὰ ὁ Ματσάκης πληρώνει ἀκριβὰ τὸ ὅτι ἔδρασε κρυφὰ ὡς κατάσκοπος: καλλιεργεῖται μεταξὺ τῶν συναδέλφων του ἢ ἐντύπωση ὅτι συνεργάστηκε μὲ τὸν κατακτητὴ⁵⁴ καί, ὅταν τὸ 1945 προχώρησε ἡ σύσταση τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Ἐπιμελητηρίου (ΚΕΕ), ἐκεῖνος μαζί μὲ τοὺς Μιχάλη Τόμπρο, Φώτη Κόντογλου καὶ Νικόλα (Παυλόπουλο) κατηγοροῦνται γιὰ δωσιλογισμό καὶ παραπέμπονται στὸ πειθαρχικὸ συμβούλιο.⁵⁵

1946–1947

Συμμετέχοντας ἔπειτα ἀπὸ καιρὸ σὲ ἔκθεση στὴν Αἴγυπτο, ὁ Ματσάκης ἐκθέτει στὴν Exposition de l'Atelier, Salon 1946, στὴν Ἀλεξάνδρεια, μὲ τρεῖς τοπιογραφίες μὲ ἑλληνικὰ τοπία.⁵⁶ Τὸν Φεβρουάριο 1947 πραγματοποιεῖ τὴ δεύτερη ἀτομικὴ του ἔκθεση στὴν Ἑλλάδα, καὶ πάλι στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασσοῦ». Παρουσιάζει συνολικὰ ἐξήντα τρεῖς ἐλαιογραφίες μεταξὺ τῶν

⁵³ Σύμφωνα μὲ ἀντίγραφο δήλωσης τοῦ Μ. Ματσάκη πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Ὑδάτων (μὲ ἡμερομηνία 12 Μαρτίου 1943), στὴν κατοικία του ἐπὶ τῶν ὁδῶν Λασκαράτου 20Α καὶ Πολυλά, ἔμεναν δώδεκα ἄτομα (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁵⁴ «Οἱ Ἕλληνες καλλιτέχνες στὸ σύνολό τους κρατήσανε ψηλὰ τὸ κεφάλι. [...] ἔχουνε τοὺς ἀντάρτες καὶ τοὺς "παράνομους", ἔχουνε φθισικοὺς καὶ τρελλοὺς ἀπὸ τὴ μιζέρια, λιγόψυχους ὅμως, πού γιὰ τὴν καλοπέραση προσκυνήσανε καὶ ὑπηρετήσανε μὲ τὴν τέχνη τους ἢ μὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἱκανότητά τους τὸν κατακτητὴ, δὲν ἔχουνε παρὰ ἓναν δυὸ τὸ πολὺ τρεῖς». Σπύρος Βασιλείου, «Οἱ καλλιτέχνες στὴν Κατοχή», *Ἐλεύθερα Γράμματα* 1 (5 Μαΐου 1945), σ. 16.

⁵⁵ «11η Συνεδρίασις τῆς Ἐπιτροπῆς Κατατάξεως τοῦ Κ.Ε.Ε. τῆς 30.7.45», Πρακτικὰ τῆς Ἐπιτροπῆς Κατατάξεως τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Καλλιτεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου (ἀρχεῖο ΕΕΤΕ), σ. 28–36. «Ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν μποροῦμε νὰ ἀποφανθοῦμε ἂν οἱ κατηγορίες αὐτὲς εἶναι ἀληθεῖς, πάντως ὅμως εἶναι ἀληθοφανεῖς», σημειώνει σχετικὰ μὲ τοὺς συγκεκριμένους καλλιτέχνες ὁ Δ. Μπραέσας (στὸ ἴδιο, σ. 34). Ἐπίσης, στὴν αἴτηση τοῦ Ματσάκη ἔχει σημειωθεῖ μὲ κόκκινο μελάνι: «Πρόσεδρον μὲ παραπομπὴ εἰς τὸ πειθαρχικὸν συμβούλιον» καὶ ὑπογραφή τοῦ Δ. Μπραέσα (ἀρχεῖο ΕΕΤΕ, φάκελος Μ. Ματσάκη).

⁵⁶ Exposition de l'Atelier, Catalogue, Salon 1946 [Ἀλεξάνδρεια], ἀρ. κατ. 63–65.

οποίων ξεχωρίζουν οί πίνακες «Τὸ γιοφύρι τοῦ Ἀώου στοὺς Ἁγίους, τὸ Δεκέμβρη τοῦ 40» καὶ «“Κάτω ἢ ἐπιστράτευση”, ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Ἀντίσταση», ποὺ ἀναφέρονται στὸν πόλεμο στὴν Ἀλβανία καὶ στὴν ἀντιστασιακὴ δράση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀντίστοιχα, καὶ προηγούνται μάλιστα στὴν ἀρχὴ τοῦ καταλόγου. Στὴν ἴδια ἔκθεση, ὁ Ματσάκης ἐκθέτει ἀρκετὰ τοπία ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Πεντέλης.⁵⁷ Λίγο ἀργότερα, καὶ ἔχοντας ξεκινήσει τὶς σχετικὲς συζητήσεις ἤδη ἀπὸ τὸ 1934,⁵⁸ ἀναλαμβάνει τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Ἀλεξάνδρειας. Ἐγκαταλείπει τὴν Ἑλλάδα καὶ φεύγει γιὰ τὴν Αἴγυπτο ὅπου θὰ παραμείνει μέχρι τὸ 1956, ἐργαζόμενος κυρίως στὴ διακόσμηση ἐκκλησιῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας. Τὸν Μάιο διοργανώνει τὴν πρώτη του ἔκθεση στὴν Ἀλεξάνδρεια ἔπειτα ἀπὸ δεκαῆξι χρόνια. Ἐκθέτει στὴν Πνευματικὴ Ἑστία Ἀλεξάνδρειας πενήντα τέσσερις πίνακες μὲ τοπία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.⁵⁹

1948–1951

Τὸν Ἀπρίλιο φιλοξενεῖται στὸ Ἑλληνικὸ Κέντρο Καΐρου (Club Hellénique) μιὰ ἀκόμη ἀτομικὴ ἔκθεση τοῦ Ματσάκη, μὲ τριάντα τέσσερα ἑλληνικὰ τοπία.⁶⁰ Ἐπίσης, συμμετέχει μὲ πέντε ἔργα στὴν ὁμαδικὴ ἔκθεση τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων τῆς Ἀλεξάνδρειας, ποὺ πραγματοποιεῖται τὸν Μάιο στὴν Πνευματικὴ Ἑστία Ἀλεξάνδρειας.⁶¹ Συμμετέχει μὲ πίνακές του στὶς ἐτήσιες

⁵⁷ Ἐκθεση ζωγραφικῆς Μίκη Ματσάκη, Αἴθουσα «Παρνασσοῦ», 8–28.2.1947, Ἀθήνα (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Στὸν κατάλογο σημειώνει γιὰ πρώτη φορὰ διεύθυνση Κονδυλάκη 8, Πατήσια. Αὐτὴ θὰ εἶναι, ἔκτοτε, ἡ διεύθυνση τῆς κατοικίας καὶ τοῦ ἐργαστηρίου του, στὴ συμβολὴ τῶν ὁδῶν Κονδυλάκη (ἀρ. 8) καὶ Ξύνδα (ἀρ. 2).

⁵⁸ Στὸ ἀρχεῖο τοῦ ζωγράφου σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ πρεσβύτερου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μὲ ἡμερομηνία 9 Μαρτίου 1934, ὅπου ἀναφέρεται τὸ ζήτημα τῶν ὑαλογραφημάτων τῶν παραθύρων καὶ ἐν γένει τῆς διακόσμησης τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁵⁹ Exposition de peinture, Micky Matsakis, Catalogue des toiles exposées au foyer des intellectuels hellènes d'Alexandrie [...], du 27 mai au 15 juin 1947 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Προφανῶς, σὲ μεγάλο βαθμὸ πρόκειται γιὰ ἐπανάληψη τῆς ἔκθεσης τοῦ Φεβρουαρίου στὸν «Παρνασσὸ» (Ἀθήνα).

⁶⁰ Exposition de peinture, Micky Matsakis, Au Centre Hellénique [...] Le Caire, du 6 au 16 avril 1948 [...], Catalogue des toiles exposées (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁶¹ Peintres hellènes, Catalogue des œuvres exposées, Foyer des intellectuels hellènes d'Alexandrie, 7–28 mai 1948, ἀρ. κατ. 53–57 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

ἐκθέσεις Exposition de l'Atelier, Salon 1948,⁶² 1949⁶³ καὶ 1950.⁶⁴ Τὸν Φεβρουάριο 1951 πραγματοποιεῖ ἀτομικὴ ἐκθεση στὴν γκαλερί Ninos τῆς Ἀλεξάνδρειας, μὲ σαράντα πέντε πίνακες: τοπία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ αἰγυπτιακὰ θέματα.⁶⁵ Τὸν ἴδιο χρόνο ὁλοκληρώνει τὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου (ποῦ εἶχε σχεδιάσει ὁ ἴδιος) καὶ τὴν τοιχογραφία τῆς Πλατυτέρας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἑλληνικοῦ Γηροκομείου Ἀλεξάνδρειας. Ἐπίσης, ἐπιμελεῖται τὸν ἐξωραϊσμό τῶν ναῶν τῆς Κοιμήσεως καὶ τῆς Ἀναστάσεως τῶν ἐλληνικῶν νεκροταφείων τῆς Ἀλεξάνδρειας.⁶⁶ Τὸν Σεπτέμβριο 1951 ὁ Ματσάκης ταξιδεύει στὴν Ἰσπανία, ὅπου γοητεύεται κυρίως ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Θεοτοκόπουλου.⁶⁷

1953–1956

Συνεχίζοντας τὴν πλούσια ἐκθεσιακὴ του δραστηριότητα στὴν Αἴγυπτο, ὁ Ματσάκης συμμετέχει στὸ Σαλόνι τοῦ Καΐρου τὸν Ἀπρίλιο 1953 μὲ τέσσερις ἐλαιογραφίες ποῦ πραγματεύονται αἰγυπτιακὰ θέματα.⁶⁸ Τὸ διάστημα 2–12 Φεβρουαρίου 1954 παρουσιάζει τὴ νέα του ἐργασία σὲ ἀτομικὴ ἐκθεση, ποῦ φιλοξενεῖται στὴν αἴθουσα Ἀτελιέ (Ἀλεξάνδρεια). Ἐκθέτει σαράντα ὀχτῶ πίνακες, κυρίως μὲ αἰγυπτιακὰ θέματα, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐλάχιστα ἔργα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.⁶⁹ Λίγο ἀργότερα, τὸν Μάιο, λαμβάνει μέρος μὲ τρεῖς ἐλαιογραφίες στὴν ὁμαδικὴ ἐκθεση Exposition des artistes hellènes d'Égypte, ποῦ

⁶² Ἐκθέτει δύο τοπιογραφίες. Exposition de l'Atelier, Catalogue, Salon 1948 [Ἀλεξάνδρεια], ἀρ. κατ. 82–83 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, MIET).

⁶³ Ἐκθέτει τρεῖς νεκρὲς φύσεις. Exposition de l'Atelier, Catalogue, Salon 1949 [Ἀλεξάνδρεια], ἀρ. κατ. 57–59 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, MIET).

⁶⁴ Παρουσιάζει τρεῖς πίνακες μὲ αἰγυπτιακὰ θέματα. Exposition de l'Atelier, Catalogue, Salon 1950 [Ἀλεξάνδρεια] (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, MIET).

⁶⁵ Du 16 février au 3 mars 1951, Exposition de peinture Matsakis, Galerie Ninos [...], Alexandrie (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, MIET).

⁶⁶ Μ. Ματσάκης, σ. 3.

⁶⁷ «Στὴν Ἰσπανία πολλὰ ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ ὅλα ὠχριοῦν μπροστὰ στὸν Greco», σημείωνε σὲ κάρτ ποστὰλ πρὸς τὸν Δημήτρη Πικιώνη μὲ ἡμερομηνία 7 Σεπτεμβρίου 1951 (ἀρχεῖο Δ. Πικιώνη).

⁶⁸ Société des amis de l'art, XXXe Salon du Caire 1953, peinture, sculpture et gravure, Grand Palais de la société d'agriculture Ghezireh, ἀρ. κατ. 66–69, στὴν ἐνότητα τῶν Ἀλεξανδρινῶν ζωγράφων. Τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθέσεως ἔγιναν, σύμφωνα μὲ τὴν πρόσκληση, στίς 28 Ἀπριλίου (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, MIET).

⁶⁹ Groupement d'artistes et d'écrivains, L'Atelier [...], Exposition Micky Matsakis, Catalogue, Alexandrie, février 1954 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, MIET).

διοργανώθηκε από την ελληνική πρεσβεία Καΐρου,⁷⁰ ενώ τον Δεκέμβριο εκθέτει τρείς πίνακες με αιγυπτιακά θέματα στην Έκθεση Αλεξανδρινών Ζωγράφων.⁷¹ Τον ίδιο χρόνο ο Ματσάκης ολοκληρώνει την άγιογράφηση της εκκλησίας του Ευαγγελισμού. Παρά τις ένστάσεις, τις έριδες και τις καθυστερήσεις ενός έργου που απασχόλησε για μεγάλο διάστημα την ελληνική κοινότητα,⁷² το έργο γνωρίζει την καθολική αποδοχή και ο πατριάρχης όρίζει τον ζωγράφο «Καλλιτεχνικόν Σύμβουλον του καθ' Ημᾶς Ἀγιωτάτου, Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Ἀλεξανδρείας ἐπὶ παντός ζητήματος ἀφορῶντος τὴν διακόσμησιν καὶ τὸν ἐν γένει εὐπρεπισμὸν τῶν Ἱερῶν Ναῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Κλίματος».⁷³ Στις 20 Ὀκτωβρίου 1955 ο Ματσάκης τιμᾶται με τὸν Τίμιο Σταυρὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Ευαγγελιστοῦ Μάρκου Γ' Τάξεως τοῦ Ὁρθοδόξου Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας.⁷⁴ Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1955 ὁ Ματσάκης συμμετέχει με ἕναν πίνακα στὴν πρώτη Μπιενάλε τῆς Ἀλεξάνδρειας, ἐκπροσωπώντας ὡστόσο τὴν Αἴγυπτο.⁷⁵ Τὴν ἴδια χρονιά παρουσιάζει τὴν προσωπογραφία τῆς μητέρας του σὲ ὀμαδική ἐκθεση προσωπογραφίας ἐπίσης στὴν Ἀλεξάνδρεια,⁷⁶ ἐνῶ τὸν Ἀπρίλιο 1956 συμμετέχει με δύο ἐλαιογραφίες (με ἀιγυπτιακὰ θέματα) στὸ 33ο Σαλόνι τοῦ Καΐρου.⁷⁷ Τὸν Ἰούλιο 1956 ἡ οἰκογένεια Ματσάκη ἐπιστρέφει στὴν Ἀθήνα, ἔπειτα ἀπὸ σχεδὸν δεκάχρονη παραμονή στὴν Αἴγυπτο, κατὰ τὴν ὁποία ὁ

⁷⁰ Exposition des artistes hellènes d'Égypte, du 12 au 30 mai 1954, au Bureau de Presse de l'Ambassade Royale de Grèce [...] Le Caire, ἀρ. κατ. 81–83 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Τὰ ἐκτιθέμενα ἔργα ἀπεικόνιζαν σκηνές δρόμου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο.

⁷¹ Municipalité d'Alexandrie, Musée des beaux-arts, Centre culturelle, Exposition d'œuvres d'artistes alexandrins 1954, du 1er au 14 décembre [...], ἀρ. κατ. 46–48 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁷² Τίμος Μαλάνος, *Ἀναμνήσεις ἐνὸς Ἀλεξανδρινοῦ. Ἀὐτοβιογραφικὲς, φιλολογικὲς, κοινωνικὲς*, Ἀθήνα 1971, σ. 370–372.

⁷³ Ἐγγραφο τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας με ὑπογραφή τοῦ πατριάρχη Χριστοφόρου Β', με ἀριθμ. πρωτ. 333 καὶ ἡμερομηνία 19 Μαΐου 1954 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁷⁴ Τὸ δίπλωμα σώζεται στὸ ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ.

⁷⁵ Première Biennale de la Méditerranée, Alexandrie, 26 juillet au 15 septembre 1955, à l'occasion du troisième anniversaire de la Révolution, σ. 13, ἀρ. κατ. 46. Ἐκθέτει τὸν πίνακα με τίτλο «Récolte» (Συγκομιδή).

⁷⁶ Le portrait à Alexandrie dans les collections particulières, 1955, à l'Atelier et aux amitiés françaises, [...] Alexandrie, ἀρ. κατ. 88 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁷⁷ Société des amis de l'art, XXXIIème Salon du Caire, avril 1956, σ. 9, ἀρ. κατ. 91–92 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

ζωγράφος ανέπτυξε πλούσια καλλιτεχνική δράση, τόσο στο πεδίο της αιογραφίας όσο και ευρύτερα, ενώ υπήρξε ένα από τα πλέον δραστήρια και επιφανή πρόσωπα της ελληνικής κοινότητας της Αιγύπτου.⁷⁸

1957

Στις αρχές του έτους, δέκα χρόνια μετά την τελευταία του έκθεση στην Αθήνα, ο Ματσάκης παρουσιάζει εξήντα ελαιογραφίες (τοπία από την Αίγυπτο, τη Μήλο, την Αίγινα, την Ίκαρία) στην γκαλερί Ηλιάδη. Σύμφωνα με τον κατάλογο, τὰ έργα στη συντριπτική τους πλειονότητα εκτελέστηκαν μέσα στο 1956, δηλαδή αποτελούν δείγμα της πρόσφατης δημιουργίας του, μετά την επιστροφή του από την Αλεξάνδρεια, και αποτέλεσμα ταξιδιών του ανά την Ελλάδα.⁷⁹ Τον Μάιο εκθέτει δύο πίνακες στην πέμπτη Πανελλήνια Έκθεση⁸⁰ και τον Ιούνιο συμμετέχει με δεκατέσσερις ελαιογραφίες στην Έκθεση Ζωγραφικής με θέματα από την Κάρυστο, που διοργανώνει στην πόλη η Αδελφότης Καρυστού υπό την αιγίδα του νομάρχη Εύβοιας Ανδρέα Ιωάννου.⁸¹ Τέλος, τον Νοέμβριο ο Ματσάκης πραγματοποιεί μιὰ ακόμη ατομική έκθεση (με εβδομήντα ελαιογραφίες από τη Σκόπελο, την Εύβοια, την Αίγινα, τη Μήλο, τη Μύκονο, την Ίκαρία), αυτή τη φορά στη Θεσσαλονίκη, στην Αΐθουσα Έκθέσεων του δήμου, στο Μέγαρο της

⁷⁸ Ανώνυμος, «Τὰ καλλιτεχνικά νέα της Τρίτης», *Τὰ Νέα*, 10.7.1956. Μάλιστα, κατά τη μακρά παραμονή του στην Αίγυπτο, ο Ματσάκης δημοσίευσε και αρκετά κριτικά κείμενα για διάφορες καλλιτεχνικές εκθέσεις (π.χ. Κριτικός, «Μιὰ ικανοποιητική εκδήλωση. Η έκθεση Έλληνίδων Καλλιτεχνίδων στο Μουσείο Νεωτέρας Τέχνης», *Ο Πάροικος*, 15.1.1956· Κριτικός, «Έκθεση Χιντζόγλου, Λάμπρου, Θεοχάρους. Μουσείο Νεωτέρας Τέχνης Καΐρου, Γενάρης 1956», *Ο Πάροικος*, 22.1.1956).

⁷⁹ Έκθεση Ζωγραφικής Μ. Ματσάκη. 24 Ιαν.–13 Φεβρ. 1957 [...], Γκαλερί Ηλιάδη [...], Αθήνα (αρχείο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁸⁰ Ε' Πανελλήνιος Καλλιτεχνική Έκθεσις, Ζάππειον Μέγαρον, Μάιος 1957, σ. 17, αρ. κατ. 225–226, όπου λανθασμένα ο ζωγράφος αναγράφεται Ματσάκης Μίμης (αρχείο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁸¹ Αδελφότης Καρυστίων [...], υπό την αιγίδα του νομάρχου Εύβοιας κ. Ιωάννου και με την ευγενή συμπαράστασιν του Δήμου Καρυστού, Έκθεσις Ζωγραφικής (θέματα από την Κάρυστο), Κυριακή 9 Ιουνίου – Τρίτη 19 Ιουνίου 1957, δακτυλογραφημένος κατάλογος (αρχείο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Στην έκθεση συμμετείχαν, εκτός του Ματσάκη, οί Φάνης Γαλανός, Νίκος Καστανάκης, Κώστας Πλακωτάρης, Αντώνης Πολυκανδριώτης και ή Λέλα Φλώρου-Πολυκανδριώτου. Με εξαίρεση τόν Καστανάκη, όλοι οί υπόλοιποι συνδέονταν, λίγο πολύ, μέσω της παρουσίας τους στη μεσοπολεμική Ένωση Έλεύθεροι Καλλιτέχναι.

Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Νέων.⁸² Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1957 ὀλοκληρώνει καὶ στέλνει στὴν Αἴγυπτο τὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου Συρορθόδωτων, τοῦ Φιλανθρωπικοῦ Ἰδρύματος Γιάντ Ἀλιχσάν Ἀλεξάνδρειας.⁸³ Τὴ διετία 1957–1959 ὁ Ματσάκης φιλοτεχνεῖ, ἐπίσης, εἰκόνες γιὰ τὶς ἐκκλησίες τοῦ Ἁγίου Βασιλείου στὸ Οὐῶτερταουν τῆς Νέας Ὑόρκης (δώδεκα μικρὲς παραστάσεις γιὰ τὸ προσκυνητᾶριο καὶ δύο μεγάλες εἰκόνες⁸⁴) καὶ σὲ ἑλληνορθόδοξη ἐκκλησία στὸ Πίτσμπεργκ.⁸⁵

1958–1959

Τὸν Ἰανουάριο ἡ ἔκθεση τῆς Θεσσαλονίκης μεταφέρεται στὴ Λάρισα, ὅπου παρουσιάζεται στὴ Μεγάλῃ Αἴθουσα τοῦ Μεγάρου Δροσοπούλου. Ἐκτίθενται συνολικὰ πενήντα ἐλαιογραφίες,⁸⁶ ἐνῶ στὶς 23 Ἰανουαρίου ὁ Ματσάκης δίνει καὶ διάλεξη μὲ θέμα τὶς σύγχρονες ἐξελίξεις τῆς ζωγραφικῆς τέχνης.⁸⁷ Τὸν Ἀπρίλιο, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Κώστα Πλακωτᾶρη, διοργανώνουν ἔκθεση στὴν Αἴθουσα Ἐπιμελητηρίου τῆς Χαλκίδας. Ὁ Ματσάκης ἐκθέτει εἴκοσι δύο ἐλαιογραφίες μὲ τοπία τῆς Εὐβοίας (Λίμνη, Ροβιές, Κάροστος), τῆς Σκοπέλου, ἀλλὰ καὶ μερικὲς ἀπόψεις τῆς Αἴγινας.⁸⁸ Ἡ ἔκθεση, ποὺ τελεῖ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ νομάρχῃ Ἰωάννου, μεταφέρεται καὶ στὴν αἴθουσα Δημοτικοῦ Συμβουλίου Λίμνης (24–26 Ἀπριλίου).⁸⁹ Ἀπὸ τὸν Ἰούλιο ἕως τὸν Νοέμβριο 1958 ὁ Ματσάκης

⁸² Ἐκθεση Ζωγραφικῆς Μ. Ματσάκη, 28 Νοεμβρ.–15 Δεκ. 1957 [...], Αἴθουσα Ἐκθέσεων Δήμου, Μέγαρο ΧΑΝ Θεσ/νίκη (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁸³ Μ. Ματσάκης, σ. 3.

⁸⁴ Ὅπως ἀναφέρεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ πρεσβύτερου Σταματίου Γανιάρη πρὸς τὸν ζωγράφο, μὲ ἡμερομηνία 1 Ὀκτωβρίου 1959 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁸⁵ Μ. Ματσάκης, σ. 3.

⁸⁶ Ἐκθεση Ζωγραφικῆς Μ. Ματσάκη, 12–23 Ἰαν. 1958 [...], Μεγάλῃ Αἴθουσα Μεγάρου Δροσοπούλου, Λάρισα (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁸⁷ Πρόσκλησις Μορφωτικοῦ Ἐκδρομικοῦ Συνδέσμου Λαρίσης «Ἀριστεύς», 21.1.1958 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Βλ. ἐπίσης, Ἀνώνυμος, «Ἡ χθεσινὴ διάλεξις τοῦ κ. Μίκη Ματσάκη», 24.1.1958, χωρὶς ἄλλα στοιχεῖα (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁸⁸ Ἐκθεση Ζωγραφικῆς Μίκη Ματσάκη, Κώστα Πλακωτᾶρη, 6–20 Ἀπριλίου 1958 [...], Αἴθουσα Ἐπιμελητηρίου Εὐβοίας [Χαλκίδα] (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ὁ Πλακωτᾶρης ἐξέθεσε εἴκοσι δύο ὕδατογραφίες καὶ ἕξι σηρογραφίες.

⁸⁹ «Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ἡνοιξε σήμερον καλλιτεχνικὴ ἔκθεσις τῶν γνωστῶν Ἀθηναίων ζωγράφων κ.κ. Μίκη Ματσάκη καὶ Κώστα Πλακωτᾶρη μὲ πίνακας ἐμπνευσμένους ἀπὸ τὴν πόλιν μας τὴν ὁποῖαν εἶχον ἐπισκεφθῆ. Ἡ ἔκθεσις θὰ παραμείνη ἀνοικτὴ σήμερον καὶ αὔριον Παρασκευὴν 25ην τρέχοντος [...]» (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

πραγματοποιεί ένα μεγάλο ταξίδι στην Ευρώπη. Επισκέπτεται κατά σειρά τη Βενετία, την Ολλανδία, το Παρίσι (όπου ζει και εργάζεται ο γιός του Γιάννης) και τέλος την Αγγλία και την Ουαλία. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, θα φιλοτεχνήσει πλήθος σχέδια, μελέτες και ελαιογραφίες, που θα τα παρουσιάσει σε μια μεγάλη ατομική έκθεση στην γκαλερί Ζυγός, τον Φεβρουάριο του 1959.⁹⁰ Τον Ιούλιο ο Ματσάκης θα πραγματοποιήσει για πρώτη φορά έκθεση στο άτελιέ του, μια συνθήκη που θα διατηρήσει και τα επόμενα χρόνια, επιχειρώντας να διευρύνει τις δυνατότητες για διάθεση τών έργων του έξω από το πλαίσιο του εμπορίου τέχνης.⁹¹ Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, ο ζωγράφος βρίσκεται ξανά στην Αίγυπτο, προκειμένου να αναλάβει τη διακόσμηση του ξυλόγλυπτου τέμπλου και την τοιχογράφηση τμήματος του ναού τών Αγίων Ταξιαρχών Συρορθοδόξων στο Ντάχερ του Καΐρου.⁹²

1962–1964

Συμμετέχει στην Έκθεση Χίων Καλλιτεχνών που διοργανώνει το Τμήμα Χίου της Έλληνικής Περιηγητικής Λέσχης για τα πενήντα χρόνια της έλευθειας

⁹⁰ Έκθεση Ζωγραφικής Μίκη Ματσάκη, 3–23 Φεβρ. 1959 [...], «Ζυγός» [...], Αθήνα. Συγκεκριμένα, ο Ματσάκης εκθέτει δεκατέσσερις ελαιογραφίες από κάθε σταθμό του ταξιδιού του (Βενετία, Ολλανδία, Παρίσι, Αγγλία). Τα σχέδια (με μολύβι και μελάνι) που εκτέθηκαν ήταν συνολικά σαράντα τέσσερα.

⁹¹ «Ο ζωγράφος Μίκης Ματσάκης έχει την τιμή να σās αναγγείλει ότι, από της Κυριακής 5 έως και την Τρίτη 15 Ιουλίου 1959, ανοίγει καλοκαιρινή έκθεση μέσα στο άτελιέ του, Κονδυλάκη 8, Άνω Πατήσια ... Η έκθεση αυτή γίνεται ειδικά για τους φίλους, γνωστούς και πελάτες που θα επιθυμούσαν να δούνε την τελευταία του εργασία και ν' αποκτήσουν ένδεχομένως έργο του σε προσιτή τιμή», σημειωνόταν στην πρόσκληση (αρχείο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁹² Μ. Ματσάκης, σ. 3. Ανώνυμος, «Από ημέρα εις ημέραν», *Ο Πάροικος*, 11.12.1959. Σύμφωνα με το άρθρο, ο ζωγράφος θα παρέμενε στην Αίγυπτο για ένα έξιμηνο. Σε νεότερη επιστολή του προς την επιτροπή του ναού τών Ταξιαρχών (με ημερομηνία 10 Ιουλίου 1961, αρχείο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ) αναφέρει ότι εκτέλεσε τις τέσσερις εικόνες του τέμπλου, τις εικόνες τών Αρχαγγέλων για τις δυο θύρες, τον Μυστικό Δείπνο, την Παρθένο και τον Άγγελο του Ευαγγελισμού (για την Ωραία Πύλη) και τους δώδεκα Αποστόλους. Στην επιστολή ο ζωγράφος έδινε διεύθυνση στο Κάιρο, που σημαίνει ότι παρέμεινε για μεγάλο διάστημα στην πόλη κατά τη διάρκεια εκτέλεσης τών εργασιών στην εκκλησία τών Ταξιαρχών. Στο αρχείο του ζωγράφου σώζεται και το συμβόλαιο (με ημερομηνία 25 Μαρτίου 1961) για την εκτέλεση τών τοιχογραφιών· άφορούσε την κόγχη του Ίερού Βήματος και του κυρίως ναού με παραστάσεις από το Δωδεκάροτο.

τῆς νήσου. Παρουσιάζει ἕξι ἐλαιογραφίες ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὸ τοπίο τῆς.⁹³ Τὸ 1963 ὁ Ματσάκης ἐκθέτει τὸν πίνακα «Στὸ Χὰν Χαλίλ τοῦ Καΐρου» στὴν ἑβδομη Πανελλήνια τὴν ἀνοιξη,⁹⁴ συμμετέχει στὴν ἐκθεση ἑλληνικοῦ τοπίου τῆς γκαλερί Ζυγός,⁹⁵ καθὼς καὶ στὴν Ἑκθεση Σύγχρονης Ἑλληνικῆς Τέχνης⁹⁶ ποὺ παρουσιάστηκε στὴ Μόσχα τὸ καλοκαίρι (25 Ἰουλίου–25 Αὐγούστου) καὶ στὸ Κούμπισεφ (Σαμάρα) τὸ φθινόπωρο (10–30 Ὀκτωβρίου).⁹⁷ Στὰ τέλη τοῦ 1963 ταξιδεύει στὴν Κύπρο, ὅπου θὰ πραγματοποιήσει δυὸ ἀτομικὲς ἐκθέσεις. Μεταξὺ 30 Δεκεμβρίου 1963 καὶ 4 Ἰανουαρίου 1964 ἐκθέτει ἐξήντα ἐλαιογραφίες καὶ σαράντα σχέδια (μὲ τοπία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ταξίδι του στὴν Εὐρώπη) στὴν αἴθουσα τοῦ ξενοδοχείου Λήδρα Παλάς στὴ Λευκωσία.⁹⁸ Ἡ ἐκθεση μεταφέρεται στὴ Λεμεσό, στὴν αἴθουσα τῆς Λέσχης «Ἐνωσις-Ἰσότης», ὅπου παρουσιάζονται τριάντα ἐλαιογραφίες.⁹⁹ Τὸ 1964 ὁ Ματσάκης ἀναλαμβάνει, μὲ συνεργάτες τοὺς ζωγράφους Μαρία καὶ Κλεάνθη Παντιὰ καὶ Μαρία Σπέντζα, τὴν κοσμηματογράφηση τμημάτων τοῦ Ζαππείου Μεγάρου (συγκεκριμένα ὁ Ματσάκης ἀναλαμβάνει τὴ διακόσμηση τῆς ὀροφῆς τοῦ ἰσογείου καὶ τοῦ ὀρόφου τοῦ περιστυλίου).¹⁰⁰

⁹³ Ἑλληνικὴ Περιηγητικὴ Λέσχη, Τμῆμα Χίου, Ἑκθεση Χίων Καλλιτεχνῶν, 25 Αὐγούστου–5 Σεπτεμβρίου 1962 (ἀρ. κατ. 28–33), ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ. Στὴν ἐκθεση συμμετείχε, μεταξὺ ἄλλων, ὁ φίλος τοῦ Ματσάκη Δάβης, ἐνῶ ὑπῆρχε καὶ τμῆμα ἐρασιτεχνῶν ζωγράφων.

⁹⁴ Ζ' Πανελλήνιος Ἑκθεσις Ζωγραφικῆς, Γλυπτικῆς, Χαρακτικῆς, Διακοσμητικῆς, Ζάππειον Μέγαρον, 21 Ἀπριλίου–1 Ἰουνίου 1963 (ἀρ. κατ. 313).

⁹⁵ Ἑκθεσις Ἑλληνικοῦ Τοπίου, γκαλερί Ζυγός [1964], (ἀρ. κατ. 23–24: πίνακες ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου).

⁹⁶ СОЮЗХУДОЖНИКОВ СССР, ОБЩЕСТВО «СССР–ГРЕЦИЯ», СОВРЕМЕННОЕ ИСКУССТВО ГРЕЦИИ, ΚΑΤΑΛΟΓ ΒΒΚΙΙΣΤΑΒ, ΜΟΣΚΒΑ, 1963, σ. 11, 24, ἀρ. κατ. 23–25. Ἐξέθεσε τρεῖς πίνακες μὲ τοπία ἀπὸ ἑλληνικὰ νησιά.

⁹⁷ «Ἑκθεση Ζωγραφικῆς, Χαρακτικῆς καὶ Γελοιογραφίας. Σύγχρονη Ἑλληνικὴ Τέχνη, Μόσχα 25 Ἰουλίου–25 Αὐγούστου 1963 / Κούμπισεφ 10–30 Ὀκτωβρίου 1963, κριτικὲς εἰδικῶν καὶ κρίσεις ἐπισκεπτῶν, Ἑλληνοσοβιετικὸς Σύνδεσμος, Ἀθῆναι 1964», δακτυλογραφημένο κείμενο (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁹⁸ Ἑκθεση Ζωγραφικῆς Μίκη Ματσάκη, Αἴθουσα Λήδρα Παλάς, 30.12.1963–4.1.1964 [...] Λευκωσία (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

⁹⁹ Ἑκθεση Ζωγραφικῆς Μίκη Ματσάκη, Αἴθουσα Λέσχης «Ἐνωσις-Ἰσότης», 17–20.1.1964 [...], Λεμεσός: πρόκειται γιὰ τὸν κατάλογο τῆς Λευκωσίας, ποὺ ἔχει τροποποιηθεῖ μὲ αὐτοκόλλητα στὴν πρώτη καὶ στὴν τρίτη σελίδα, ὅπου ἀναφέρονται τὰ ἐκτιθέμενα ἔργα (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁰⁰ Βλ. «Ἐπιτροπὴ Ὀλυμπίων Κληροδοτημάτων. Συγγραφή Ὑποχρεώσεων διὰ τὴν κοσμηματογράφησιν τοῦ Ζαππείου Μεγάρου», δακτυλογραφημένο κείμενο [1964] (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἐργασιῶν ὀρίζεται σαφῶς σὲ

1965

Στις εκλογές του Καλλιτεχνικού Ἐπαγγελματικού Ἐπιμελητηρίου ὁ Ματσάκης ἐκλέγεται μέλος του Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ καταλαμβάνει τὴ θέση του γενικοῦ γραμματέα. Σύντομα ὅμως θὰ παραιτηθεῖ λόγω διαφωνιῶν καὶ ἀδυναμίας του νὰ συνεισφέρει στὰ κοινὰ τῶν ὁμοτέχνων του μὲ τὸν τρόπο ποὺ ὁ ἴδιος ἐπιθυμεῖ.¹⁰¹ Τὴν ἴδια χρονιά ὀρίζεται ἀναπληρωματικὸ μέλος τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης του Ὑπουργείου Παιδείας.¹⁰² Τὸν Δεκέμβριο ξεκινᾷ ἡ συνεργασία του μὲ τὸ Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας του Μάριου Βαϊάνου, καθὼς ὁ ζωγράφος συμμετέχει μὲ τρεῖς ἐλαιογραφίες του σὲ ὁμαδικὴ ἐκθεση στὴ Θεσσαλονίκη.¹⁰³ Στὰ χρόνια ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν, ἕως τὸ 1974, ὁ Ματσάκης θὰ λάβει μέρος σὲ ἐκθέσεις του Πρακτορείου στὴν Ἀθήνα ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπαρχία.¹⁰⁴

ἐπιστολὴ τῆς Ἐπιτροπῆς Ὀλυμπίων Κληροδοτημάτων πρὸς τὸν Τάσσο (Ἀλεβίζο), ὁ ὁποῖος εἶχε ὀρίσει μέλος τῆς ἐπιτροπῆς παραλαβῆς του ἔργου. Βλ. ἀντίγραφο τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Τάσσο, μὲ ἡμερομηνία 30 Ἰουλίου 1964 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Βλ. ἐπίσης, Α.Α., «Ἀξιοποιεῖται τὸ Ζάππειο, μὲ σειρὰ εἰδικῶν ἔργων», *Τὸ Βῆμα*, 26.5.1964. Τὸ ἔργο παραλήφθηκε στὶς 25 Νοεμβρίου 1964, σύμφωνα μὲ ἀντίγραφο του πρωτοκόλλου παραλαβῆς, τὸ ὁποῖο ὑπέγραψαν οἱ Τάσσος Ἀλεβίζος, Γιάννης Μόραλης καὶ Μαρία Ἀναγνωστοπούλου (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁰¹ «Β/ Κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας γενικὰς συνελεύσεις, ὡς καὶ κατ' ἰδιαίτερας συζητήσεις μου μὲ συναδέλφους, διεπίστωσα ὅτι μέγα μέρος ἐκ τῶν μελῶν δὲν ἐγκρίνει οὔτε τὸν τρόπον διεξαγωγῆς τῶν γενικῶν συζητήσεων, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν ἀκολουθουμένην τακτικὴν διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων μας καὶ ζητεῖ τροποποιήσεις του νόμου καὶ γενικῶς ἀλλαγὴν. Γ/ Κατὰ τὴν ὀλιγόμηνον συνεργασίαν μου μετὰ του Συμβουλίου, ἐξετίμησα τόσον τὴν καλὴν θέλησιν τῶν μελῶν αὐτοῦ, ὅσον καὶ τὰς ἀόκνους προσπαθείας ὑμῶν προσωπικῶς ὑπὲρ του συνόλου. Ἐν τούτοις, ὡς καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπεδείχθη, δὲν ὑπάρχει ἀμοιβαία κατανόησις, πρὸς μεγάλην ζημίαν τῶν ἐπιδιώξεων καὶ σκοπῶν τῆς τάξεώς μας. Προσωπικῶς ὅθεν αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν ὅτι πρέπει νὰ καταθέσω τὴν ἐντολήν». Δακτυλογραφημένη ἐπιστολὴ του Μ. Ματσάκη πρὸς τὸν πρόεδρο του ΚΕΕ Βρασίδα Τοῦχλο, μὲ ἡμερομηνία 9 Μαρτίου 1965 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁰² Μ. Ματσάκης, σ. 4.

¹⁰³ Ἐκθεσις Γ' ὁμάδος (Σάββατο 11–31 Δεκεμβρίου 1965), χωρὶς ἄλλα στοιχεῖα, ἀρ. κατ. 7–9 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁰⁴ Σημειώνονται ἐδῶ, ἐνδεικτικὰ, οἱ συμμετοχὲς του Ματσάκη σὲ ἐκθέσεις του Πρακτορείου καὶ ἐπιβεβαιώνονται μὲ ὑλικὸ (Δελτία του Πρακτορείου) ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο του ζωγράφου: 1966, ἀριθμ. 29–30, Μάιος–Ἰούνιος. Ὁμαδικὴ Ἐκθεσις Ἑλληνικῆς Τέχνης ἀπὸ 10–30 Ἀπριλίου, Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας: ὁ Ματσάκης συμμετέχει μὲ τρεῖς ἐλαιογραφίες (ἀρ. κατ. 20–22). / Δελτίον «Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας», 1969, ἀριθ. 6, Ἰούλιος, Ἐκθεσις ἔργων Ἑλλήν. Τέχνης ὀργανουμένη ἀπὸ τὸ «Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας» καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα του

1966–1969

Τη διετία 1966–1967 ο Ματσάκης εργάζεται για τον έξωραϊσμό και την τοιχογράφηση του ναού των Εισοδίων Θεοτόκου στην Γκοριτσά Λακωνίας.¹⁰⁵ Τò 1967 εκθέτει τον πίνακα «Στήν Όβραιϊκή, Χανιά» στην ὄγδοη Πανελλήνια Έκθεση (ή έκθεση θὰ κλείσει ἐσπευσμένα μετὰ τὴν κατάλυση τοῦ πολιτεύματος μὲ τὸ πραξικόπημα τῆς 21ης Ἀπριλίου).¹⁰⁶ Τὸν Νοέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου ταξιδεύει στὴν Ὀλλανδία.¹⁰⁷ Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας ὁ Ματσάκης θὰ ἐξακολουθήσει νὰ παρουσιάζει τὸ ἔργο του σὲ ἀτομικὲς ἐκθέσεις, ἐνῶ θὰ συμμετέχει καὶ σὲ ὁμαδικές. Κυρίως, ὅμως, τὰ χρόνια αὐτά, ὁ ζωγράφος στρέφει τὸ ἐνδιαφέρον του –ἐκθεσιακὰ– σὲ ἐκδηλώσεις ἐκτὸς Ἑλλάδας. Τὸν Ἰούνιο 1968 διοργανώνει ἀτομικὴ ἐκθεση μὲ σαράντα πέντε ἐλαιογραφίες (κυρίως μὲ τοπία τῶν Κυκλάδων) στὴν γκαλερὶ Χίλτον.¹⁰⁸ Τὸν Δεκέμβριο παρουσιάζει μιὰ ἀκόμη ἐκθεση μὲ κυκλαδίτικα τοπία στὴν αἴθουσα τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσης Νεανίδων (ΧΕΝ), στὴν Κηφισιά, μὲ τριάντα τρία πρόσφατα ἔργα του.¹⁰⁹ Τò 1968 ὁ Ματσάκης κατὰ κύριο λόγο ἐργάζεται σὲ ἐκκλησίες τῆς Λακωνίας. Ζωγραφίζει τὴν Πλατυτέρα τοῦ ναοῦ

νομάρχου Ζακύνθου Ἀνδρέα Ἰωάννου μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν ἐορτῶν τῆς 100ετηρίδος τοῦ Κάλβου ἀπὸ τοῦ θανάτου του (1869–1969), Αἴθουσα «Πνευματικοῦ Κέντρου» Ζακύνθου (13 Ἰουλίου–31 Ἰουλίου): ὁ Ματσάκης συμμετέχει μὲ τρεῖς ἐλαιογραφίες, ἀρ. κατ. 17–19. / Ὁμαδικὴ Ζωγραφικὴ Ἐκθεσις τοῦ «Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας» στὴ Λάρισα (11 Νοεμβρίου–5 Δεκεμβρίου 1973), Αἴθουσα Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν: ὁ Ματσάκης συμμετέχει μὲ τρεῖς ἐλαιογραφίες, ἀρ. κατ. 24–26. / Δελτίο «Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας», Ἐκθεσις Ἑλλην. Τέχνης [...] (14–31 Ὀκτωβρίου 1974), [Ἀθήνα]: ὁ Ματσάκης συμμετέχει μὲ τρεῖς ἐλαιογραφίες, ἀρ. κατ. 34–36.

¹⁰⁵ Μ. Ματσάκης, σ. 3. «Ἄργησα νὰ σ' ἀπαντήσω στὸ γράμμα σου καὶ τοῦτο γιατί μόλις πρὶν τρεῖς μέρες γύρισα ἀπ' τὴν Αἴγινα: ἐκεῖ εἶχα καταφύγει γιὰ τρεῖς βδομάδες γιὰ θαλασσινὰ μπάνια ὕστερ' ἀπὸ τεσσάρων μηνῶν ἐντατικῆς δουλειᾶς στὴ σκαλωσιά, σ' ἓνα ναὸ κοντὰ στὴ Σπάρτη»: ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ματσάκη πρὸς τὸν Τίμο Μαλάνο, 31 Ὀκτωβρίου 1966 (ἀρχεῖο Τ. Μαλάνου, ΕΛΙΑ/ΜΙΕΤ).

¹⁰⁶ Θ' Πανελλήνιος Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις. Ζωγραφικὴ, Γλυπτικὴ, Χαρακτικὴ, Διακοσμητικὴ, Ζάππειον, 5 Ἀπριλίου–10 Μαΐου 1967, σ. 42, ἀρ. κατ. 348.

¹⁰⁷ Ἐκεῖ εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ δεῖ τὸ Μουσεῖο Φράνς Χάλς καθὼς καὶ μιὰ ἐκθεση ἀφιερωμένη στὸν Ἱερώνυμο Μπός. Κάρτ ποστάλ τοῦ Μ. Ματσάκη πρὸς τὸν Δ. Πικιώνη, 10 Νοεμβρίου 1967 (ἀρχεῖο Δ. Πικιώνη).

¹⁰⁸ Μ. Matsakis, Athens Hilton Gallery, June 7–23 1968 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁰⁹ «Ἐκθεσις Μίκη Ματσάκη, ΧΕΝ-Κηφισιάς, 2 μέχρι καὶ 16.ΧΙΙ.68», δακτυλογραφημένος κατάλογος (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Στὸ ἀρχεῖο σώζεται καὶ ἡ πρόσκληση τῆς ἐκθεσης.

Ἀγίων Ἀναργύρων Ζουπαίνης, καθὼς καὶ τὴν Πλατυτέρα τοῦ ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου στοὺς Ἀρκασάδες τῆς Σπάρτης.¹¹⁰ Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1969 ἐκθέτει δύο πίνακες («Νιὸς» καὶ «Δρόμος στὴν Πάρο») στὴν Πανελλήνια Ἐκθεση¹¹¹ καὶ ὀχτῶ πίνακες σὲ ὁμαδικὴ ἔκθεση στὴ ΧΕΝ Κηφισιάς.¹¹² Τὸν Αὐγούστο ἐκθέτει, ἔπειτα ἀπὸ πρόκληση τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἀθηνῶν, δέκα ἐλαιογραφίες καὶ εἴκοσι πέντε σχέδια μὲ τοπία ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, στὸ ἐλληνικὸ περίπτερο τῆς Ἐθνικῆς Καναδικῆς Ἐκθεσης στὸ Τορόντο.¹¹³ Ἐπίσης τὸν Αὐγούστο, ὁ ζωγράφος συμμετέχει στὸ 12ο Διεθνὲς Βραβεῖο Ζωγραφικῆς, στὸ Βισὺ τῆς Γαλλίας, μὲ δύο ἐλαιογραφίες, καὶ τιμᾶται μὲ τὸ Μεγάλο Βραβεῖο Ἐένων Καλλιτεχνῶν (Prix des Artistes Étrangers) ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Γερμανὸ August von Briesen.¹¹⁴ Μιὰ ἐπιλογή τῶν ἔργων τοῦ Βισὺ μεταφέρεται στὸ πρῶτο Σαλόνι τῆς Compiègne, ὅπου ὁ Ματσάκης λαμβάνει μετάλλιο.¹¹⁵ Ἡ συμμετοχὴ του στὶς δύο αὐτὲς ἐκθέσεις – καὶ ἡ ἐπακόλουθη βράβειός του – σηματοδοτεῖ τὴν ἀφετηρία τῆς προσπάθειας τοῦ Ματσάκη νὰ παρουσιάσει συστηματικὰ τὸ ἔργο του στὸ ἐξωτερικὸ στὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ 1970.

¹¹⁰ Μ. Ματσάκης, σ. 3.

¹¹¹ Γ' Πανελλήνιος Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς, Γλυπτικῆς, Χαρακτικῆς, Διακοσμητικῆς, Ζάππειον, 15.7–20.10.1969, ἀρ. κατ. 248–249.

¹¹² Ὁμαδικὴ Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς, ΧΕΝ-Κηφισιάς, 26.6–10.7.1969, ἀρ. κατ. 31: «Κυριακάτικη λειτουργία, Πάρος» καὶ 32: «Ἀπὸ λαϊκὴ ἀγορά», δακτυλογραφημένος κατάλογος (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Στὸ ἀρχεῖο σώζεται καὶ ἡ πρόσκληση τῆς ἔκθεσης.

¹¹³ Ἡ ἔκθεση διήρκεσε ἀπὸ 14 Αὐγούστου ἕως 1 Σεπτεμβρίου καὶ παρουσιάστηκαν διάφορα ἐμπορικὰ προϊόντα. Βλ. φάκελος «ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΡΟΝΤΟ 1969», ὅπου συγκεντρώνονται ἐπίσημα ἔγγραφα, ἀλληλογραφία καὶ χειρόγραφες σημειώσεις τοῦ Ματσάκη σχετικὰ μὲ τὴ συγκεκριμένη ἔκθεση. Εἰδικὰ γιὰ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Ματσάκη, βλ. The National Canadian Exhibition Toronto, Greek Pavilion, Exhibition of Oil-Paintings and Drawings by Micky Matsakis (From the Aegean Islands of Greece), δακτυλογραφημένο κείμενο (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹¹⁴ XIIe Grand Prix International de peinture décerné à Vichy par l'association des journalistes, écrivains et artistes de France et d'Outre-Mer [...], exposition des peintres sélectionnés du 23 août au 8 septembre 1969, Centre Culturel Valéry Larbaud, ἀρ. κατ. 156–157 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹¹⁵ Association des journalistes, écrivains et artistes de France et d'Outre-Mer, 1er Salon à Compiègne [...], sélection du XIIe Grand Prix International de Vichy sur le thème: provinces françaises [...], du 18 au 26 octobre 1969, Salles Saint-Nicolas, ἀρ. κατ. 71: «Paysage de Grèce» (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ἐπίσης, Μ. Ματσάκης, σ. 4.

1970

Τὸν Μάιο συμμετέχει μὲ δύο ἐλαιογραφίες στὴν ἀντιπροσωπευτικὴ ἔκθεση σύγχρονης ἑλληνικῆς τέχνης ποὺ διοργανώνει τὸ Καλλιτεχνικὸ καὶ Πνευματικὸ Κέντρο Ὁρα τοῦ Ἀσαντοῦρ Μπαχαριὰν στὴ Λευκωσία.¹¹⁶ Τὸ καλοκαίρι παρουσιάζει νέα ἀτομικὴ ἔκθεση στὴν Ἀθήνα, στὴν γκαλερί Πλάτων, ὅπου ἐκθέτει ἐξήντα ἔργα μὲ τοπία ἀπὸ τὸ Αἶγαῖο καὶ μὲ ἀφορμὴ τὴν 48ῃ συνάντηση τῶν ΑΧΕΠΑ.¹¹⁷ Τὴν ἴδια χρονιά ξεκινᾷ καὶ ἡ συνεργασία του μὲ τὴν γκαλερί Διαμαρτυρία: Ἐκθέτει τρεῖς πίνακες σὲ ὁμαδικὴ ἔκθεση τῆς γκαλερί τὸν Σεπτέμβριο.¹¹⁸ Ἀκολουθεῖ μιὰ ἀκόμη συμμετοχὴ τοῦ Ματσάκη σὲ ὁμαδικὴ ἔκθεση, στὰ ἐγκαίνια τῆς γκαλερί Κυψέλη τὸν Ὀκτώβριο.¹¹⁹ Ἀναμφίβολα ὅμως ἡ πιὸ σημαντικὴ ἔκθεσή του γιὰ τὸ 1970 γίνεται στὴν γκαλερί Volmar στὸ Παρίσι. Ἐκεῖ ὁ Ματσάκης διοργανώνει ἀτομικὴ ἔκθεση μὲ ἔντεκα ἐλαιογραφίες, μὲ θέματα ἀπὸ τὶς Κυκλάδες – τὴν ἴδια περίοδο στὴν γκαλερί Volmar ἐκθέτουν οἱ G. Ayot-Vezy, Terence J. Jervis καὶ Jean Monnier.¹²⁰

¹¹⁶ Ἀντιπροσωπευτικὴ Ἐκθεση Σύγχρονης Ἑλληνικῆς Τέχνης, Κύπρος, Μάιος–Ιούνιος 1970, σ. 26, καὶ ἀρ. κατ. 43–44 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹¹⁷ Artwork of M. Ματσάκης currently exhibited at «Platon's», July 31 to August 10, 1970 [...]. Paintings of Greek Country and Islands are shown by the artist, in honor of the 48th Supreme Convention Order of ΑΗΕΡΑ (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Στὸ συγκεκριμένο φυλλάδιο δὲν ἀναφέρονται τὰ ἐκτιθέμενα ἔργα, σώζεται ὡστόσο στὸ ἀρχεῖο τοῦ ζωγράφου δακτυλογραφημένος σχετικὸς κατάλογος, καθὼς καὶ τὸ πλάνο τῆς ἔκθεσης.

¹¹⁸ Ὁμαδικὴ Ἐκθεση Ζωγραφικῆς, ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου ἕως 12 Ὀκτωβρίου 1970, ἀρ. κατ. 11–13, δακτυλογραφημένος κατάλογος τῆς ἔκθεσης στὸ «Ἐσωτερικὸ δελτίο γιὰ τὴν ἐνημέρωση τῶν φίλων τῆς "Διαμαρτυρίας" πάνω στὴν κίνηση τῆς Ἀθήνας», χ.χ. (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Τὰ ἔργα τοῦ Ματσάκη ἐμπνέονταν ἀπὸ τὴν Πάρο.

¹¹⁹ Galerie Κυψέλη [...], Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς [...], διάρκεια ἀπὸ 15–30.10.1970 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ὁ ζωγράφος ἐκθέτει τρεῖς ἐλαιογραφίες μὲ θέματα ἀπὸ τὴν Πάρο.

¹²⁰ Galerie RoR Volmar [...], G. Ayot-Vezy / Terence J. Jervis / Micky Matsakis / Jean Monnier, Exposition du 4 au 17 décembre 1970, Vernissage le vendredi 4 décembre [...]. Πρόσκληση ἔκθεσης (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

1971

Τὸν Ἀπρίλιο ἐκθέτει τρεῖς ἐλαιογραφίες μὲ τοπία τῆς Καρπάθου στὴν ἐνδέκατη Πανελλήνια Ἑκθεση στὸ Ζάππειο.¹²¹ Τὸν Ἰούνιο πραγματοποιεῖ ἀτομικὴ ἐκθεση στὴν Ὁρα, μὲ σαράντα μιὰ ἐλαιογραφίες, κυρίως ἀπὸ τὴν Πάρο.¹²² Ἄλλωστε, τὸ συγκεκριμένο νησί τῶν Κυκλάδων ἀναδεικνύεται κύριο θέμα τῆς ζωγραφικῆς του κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἀφοῦ ὁ ζωγράφος περνᾷ ἐκεῖ τὰ καλοκαίρια του, ἔχοντας χτίσει σπίτι στὸ νησί. Ὅχι τυχαῖα, ἕναν πίνακα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Πάρο παρουσιάζει καὶ στὴν ὁμαδικὴ ἐκθεση *Ἑλληνικὴ θάλασσα*, ποὺ διοργανώνει τὸ καλοκαίρι ἢ γκαλερί Στοὰ Τέχνης στὴν Ἀθήνα, μὲ ἀφορμὴ τὸν ἑορτασμὸ τῆς Ναυτικῆς Ἑβδομάδας 1971.¹²³ Τέλος, τὸν Νοέμβριο, στὸ ἀτελιέ του, στὴν ὁδὸ Κονδυλάκη 8 στὰ Πατήσια, ὁ Ματσάκης διοργανώνει μεγάλη ἀναδρομικὴ ἐκθεση, προκειμένου νὰ γιορτάσει τὰ σαράντα χρόνια διαμονῆς του στὴν Ἀθήνα.¹²⁴ Αὐτὲς ἦταν οἱ ἑλληνικὲς ἐκθέσεις ὅπου ἐξέθεσε ἔργα του ὁ Ματσάκης κατὰ τὸ 1971. Τὴν ἴδια χρονιά ὁμως συμμετέχει σὲ τρεῖς ἐκθέσεις στὴ Γαλλία. Τὸν Φεβρουάριο λαμβάνει μέρος στὸ διαγωνιστικὸ τμήμα τοῦ 7ου Μεγάλου Βραβείου Ζωγραφικῆς τῆς Côte d'Azur στὶς Κάννες, εἶναι μάλιστα μεταξὺ τῶν φιναλιστ

¹²¹ Ζάππειον Μέγαρον, Ἐνδέκατη Πανελλήνιος Καλλιτεχνικὴ Ἑκθεσις, Ζωγραφικὴ, Γλυπτικὴ, Χαρακτικὴ, Διακοσμητικὴ, Ἀθηναί 8 Ἀπριλίου–31 Μαΐου 1971, ἀρ. κατ. 409–411. Συγκεκριμένα ὁ Ματσάκης ἐκθέτει τοὺς πίνακες «Σπίτια στὸ Ἀπέρι Καρπάθου», «Τοπία στὸ Μεσοχώρι Καρπάθου» καὶ «Δρόμος στὶς Λεῦκες Καρπάθου».

¹²² Γιὰ τὴν ἐκθεση στὴν Ὁρα δὲν τυπώθηκε κατάλογος ἀλλὰ πρόσκληση-τριπτυχο μὲ βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ ἀποσπάσματα κριτικῶν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ματσάκη. Ἡ ἐκθεση ἐγκαινιάστηκε στὶς 3 Ἰουνίου καὶ κράτησε ἕως τὶς 17 τοῦ ἴδιου μηνῆ (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹²³ Στοὰ Τέχνης 13 [...], Ἑλληνικὴ θάλασσα. Ὅμαδικὴ ἐκθεσις ζωγραφικῆς. 28.6–17.7.1971 [...]. Συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν στὸν ἑορτασμὸ τῆς Ναυτικῆς Ἑβδομάδος 1971, ἀρ. κατ. 20: «Καρνάγιο στὴν Πάρο» (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹²⁴ «Μὲ χαρὰ μου σᾶς προσκαλῶ στὴν ἐκθεση ποὺ ὀργανώνω στὸ ἀτελιέ μου, γιὰ νὰ γιορτάσω, ἀνάμεσα σὲ φίλους καὶ γνωστούς, Ἀθηναίους καὶ Αἰγυπτιωῶτες, τὰ σαράντα χρόνια τῆς διαμονῆς μου στὴν Ἀθήνα. Στὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἐκθεση τὰ ἔργα μου θὰ διατεθοῦν σ' αἰσθητὰ ἐλαττωμένους τιμές. Ἡ ἐκθεση θὰ εἶναι ἀνοικτὴ μονάχα κάθε ΚΥΡΙΑΚΗ, [...]. Θ' ἀρχίσει στὶς 15 τοῦ Νοέμβρη καὶ θὰ λήξει τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς, 3 τοῦ Γενάρη 1971», ἀνέφερε ἢ πρόσκληση· στὴν πίσω ὄψη εἶχε σχεδιάγραμμα γιὰ τὴ διεύθυνση τοῦ ἀτελιέ, στὴν ὁδὸ Κονδυλάκη 8 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Σῶζεται, ἐπίσης, δακτυλογραφημένος τιμοκατάλογος τῶν ἐκτιθέμενων ἔργων.

καὶ λαμβάνει σχετικὸ τιμητικὸ δίπλωμα.¹²⁵ Τὸ καλοκαίρι ἐκθέτει στὸ πλαίσιο τοῦ 13ου Μεγάλου Διεθνoῦς Βραβείου Ζωγραφικῆς τῆς Ντωβίλ¹²⁶ (στὴ Νορμανδία), ἐνῶ τὸν Ὀκτώβριο ἀκολουθεῖ ἡ παρουσία του στὸ 14ο Μεγάλο Διεθνὲς Βραβεῖο Ζωγραφικῆς τῆς Σουασόν.¹²⁷ Τὸν Μάιο 1972 ὁ Ματσάκης ταξιδεύει στὴν Ἀντὶς Ἀμπέμπα τῆς Αἰθιοπίας, ὅπου ἐκθέτει ἐξήντα μία ἐλαιογραφίες καὶ τριάντα πέντε σχέδια στὸ ξενοδοχεῖο Ἀντὶς Ἀμπέμπα Χίλτον.¹²⁸ Τὸν Σεπτέμβριο συμμετέχει σὲ ἐκθεση τῆς γκαλερί Διαμαρτυρία.¹²⁹ Τὴν ἴδια χρονιά φιλοτεχνεῖ τὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου γιὰ τὸ παρεκκλήσιο τοῦ Δορυφορικοῦ Σταθμοῦ Θερμοπυλῶν καὶ ἐκτελεῖ μιὰ τοιχογραφία μὲ θέμα τῆ μάχη τῆς Ἴσσοῦ (ἀντίγραφο τοῦ ψηφιδωτοῦ ἀπὸ τὴν οἰκία τοῦ Φαύνου στὴν Πομπηία) στὸ ξενοδοχεῖο Ἀλέξανδρος, στὴν πλατεία Ὀμονοίας, στὴν Ἀθήνα.¹³⁰ Τὸν Δεκέμβριο τὸ ὄνομα τοῦ Ματσάκη συγκαταλέγεται στὸν κατάλογο τῶν ὀγδόντα ἐκπροσώπων τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν ποὺ λαμβάνουν τριετὴ κρατικὴ χορηγία,¹³¹ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο 1087/1971 τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος¹³² – εἶναι ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ ποὺ ἐφαρμόζεται τὸ συγκεκριμένο μέτρο, ὅμως ὁ ζωγράφος θὰ ἐξακολουθήσει νὰ λαμβάνει τὸ μηνιαῖο ἐπίδομα γιὰ τὴν ἐπόμενη τριετία.

¹²⁵ 7e Grand Prix de peinture de la Côte d'Azur, Casino municipal, du 11 février au 21 février 1971, Cannes, Catalogue officiel. Ὁ Ματσάκης ἀναφέρεται στοὺς «grands finalistes ayant eu des voix du jury pour un prix» (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹²⁶ Ἀπὸ τὴν ἐκθεση τῆς Ντωβίλ (XXIIe Grand Prix International de peinture de Deauville) δὲν σώζεται κατάλογος στὸ ἀρχεῖο τοῦ Μ. Ματσάκη, σώζεται ὅμως ἡ πρόσκληση τῆς ἐκθέσεως ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴν Galerie René Borel: ὁ Ματσάκης ἐξέθεσε μαζὶ μὲ τοὺς Deauville, Bonneau, Cerveau, Comoli, Dominik, Julio Ferrer, Gladys Gray, Peugniez, Rocheron, τὸ διάστημα μεταξὺ 26 Ἰουνίου–11 Ἰουλίου 1971.

¹²⁷ XVe Grand Prix International de peinture décerné à Soissons (Aisne) par l'association des journalistes, écrivains et artistes de France et d'Outre-Mer [...], exposition des peintres sélectionnées du 2 au 10 octobre 1971, Abbaye Saint-Jean-des-Vignes de Soissons, ἀρ. κατ. 96–97 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Ἐκθέτει δύο ἐλαιογραφίες ἀπὸ τὴ Ναύπακτο.

¹²⁸ Art exhibition, M. Matsakis, Addis-Ababa, May 1972 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Σύμφωνα μὲ τὸν δακτυλογραφημένο τιμοκατάλογο τῶν ἐκτιθέμενων ἔργων, ἡ ἐκθεση διήρκεσε ἀπὸ τὶς 10 ἕως τὶς 20 Μαΐου 1972.

¹²⁹ Ὁμαδικὴ Ἐκθεση Ζωγραφικῆς, ἀπὸ 8 ἕως 27 Σεπτεμβρίου 1972, ἀρ. κατ. 17: «Στὸ παραθαλάσσιο κέντρο» (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹³⁰ Μ. Ματσάκης, σ. 3.

¹³¹ Ἀνώνυμος, «Ἀπενεμήθησαν τὰ Ἐθνικὰ Βραβεῖα τῆς Λογοτεχνίας, τοῦ Θεάτρου καὶ τῶν Τεχνῶν», *Τὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς*, 31.12.1972.

¹³² Νόμος 1087/1971 «Περὶ μέτρων ἐνισχύσεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν», ΦΕΚ, ἀρ. 282, τχ. Α', 31 Δεκεμβρίου 1971, σ. 2809–2811.

1973–1975

Μετά τη «Μάχη τῆς Ἴσσοῦ» φιλοτεχνεῖ γιὰ τὸ ξενοδοχεῖο Ἀλέξανδρος στὴν Ὀμόνοια μιὰ ἀκόμη μνημειακὴ τοιχογραφία:¹³³ τὴν «Εἴσοδο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στὴ Βαβυλώνα», βασισμένη στὸ ὁμώνυμο ἔργο τοῦ Γάλλου ζωγράφου Σὰρλ λὲ Μπρὲν (1619–1690). Τὸν Ἀπρίλιο ἐγκαινιάζεται στὸ Ζάππειο ἢ δωδέκατη Πανελλήνια Ἐκθεση, καὶ ὁ Ματσάκης ἐκθέτει τρεῖς πίνακες («Πράσινο τοῦ Φλεβάρη, Πάρος», «Σπίτια τῆς Σίφνου» καὶ «Τὸ σπίτι πάνω στὸ βράχο»)¹³⁴ Συμμετέχει σὲ δυὸ ὁμαδικὲς ἐκθέσεις τῆς γκαλερί Διαμαρτυρία: Τὸν Ἀπρίλιο ἐκθέτει δύο ἐλαιογραφίες¹³⁵ καὶ τὸν Ἰούνιο ἐκθέτει τριάντα πέντε σχέδια,¹³⁶ στὸν ἴδιο χῶρο. Ἐπίσης λαμβάνει μέρος, μὲ δύο ἐλαιογραφίες, σὲ ὁμαδικὴ ἔκθεση στὴν γκαλερί Κύκλος, στὴν Ἀθήνα, τὸν Μάιο.¹³⁷ Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1974 ξεκινᾶ συζητήσεις γιὰ τὴ συντήρηση τῆς διακόσμησης στὸν πρόδρομο τοῦ κτιρίου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.¹³⁸ Τὸ ἔργο, ποὺ ἀφορᾷ τὸν καθαρισμὸ καὶ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ διάκοσμου, ξεκινᾷ τὸ καλοκαίρι καὶ ὀλοκληρώνεται τὸν Ὀκτώβριο.¹³⁹ Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1974, ἐπίσης,

¹³³ Μ. Ματσάκης, σ. 4.

¹³⁴ Ζάππειον Μέγαρον, Δωδέκατη Πανελλήνιος Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις, Ζωγραφικὴ, Γλυπτικὴ, Χαρακτικὴ, Διακοσμητικὴ, Ἀθῆναι 18 Ἀπριλίου–20 Μαΐου 1973, ἀρ. κατ. 379–381.

¹³⁵ Ὁμαδικὴ Ἐκθεση Ζωγραφικῆς ἀπὸ 7 ἕως 25 Ἀπριλίου 1973, ἀρ. κατ. 20–21 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Οἱ ἐλαιογραφίες τοῦ Ματσάκη εἶναι τοπία ἀπὸ τὸ Κάστρο Σίφνου.

¹³⁶ Ὁμαδικὴ Ἐκθεση Ζωγραφικῆς, ἀπὸ 23 Ἰουνίου ἕως 8 Ἰουλίου 1973. Ἐκθέτει σχέδια χωρὶς ἀριθμὸ καταλόγου (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹³⁷ Γκαλερί «Κύκλος» [...], Α' Αἴθουσα, Ὁμαδικὴ Ἐκθεσις, 25 Μαΐου–13 Ἰουνίου 1973, ἀρ. κατ. 23–24 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹³⁸ Ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ματσάκη πρὸς τὴ Διεύθυνση τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, μὲ ἡμερομηνία 25 Ἀπριλίου 1974, ὅπου γίνεται ἐκτίμηση τῆς κατάστασης διατήρησης τοῦ διακόσμου (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹³⁹ Τὴ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν ὑπογράφει ὁ ὑπουργὸς Κ. Τσάτσος στὶς 3 Αὐγούστου 1974. Βλ. ἀντίγραφο τῆς σχετικῆς ἀπόφασης (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

ό Ματσάκης συμμετέχει σέ όμαδική έκθεση στην γκαλερί Ροτόντα.¹⁴⁰ Στόν ίδιο χώρο τήν άνοιξη τοῦ 1975 πραγματοποιεῖ άτομική έκθεση¹⁴¹ μέ σαράντα ἕξι ἔλαιογραφίες (έκ τῶν ὁποίων οἱ εἴκοσι ἕξι ἀπό τό Κάστρο τῆς Σίφνου). Τόν Ἀπρίλιο παρουσιάζει, ἐπίσης, ἔργα του σέ δύο σημαντικές ἐκθέσεις: τή δέκατη τρίτη Πανελλήνια Ἑκθεση¹⁴² (ἐκθέτει «Τό λιμανάκι τῆς Ναυπάκτου» καί τό «Ἄποψη στή Ναύπακτο») καί στήν Ἑκθεση Εἰκαστικῶν Τεχνῶν τῆς Διεθοῦς Ἑνώσης Καλῶν Τεχνῶν IAG, πού φιλοξενεῖται στό Πνευματικό Κέντρο τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.¹⁴³

1976–1977

Τόν Ἰανουάριο 1976 ὁ Ματσάκης πραγματοποιεῖ άτομική έκθεση στή Θεσσαλονίκη, στήν γκαλερί Ἄρσα, μέ σαράντα ἕξι ἔλαιογραφίες καί πενήντα σχέδια ἐμπνευσμένα ἀπό τό τοπίο τῆς Ρόδου, τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, τῆς Λακωνίας καί τῆς Ναυπάκτου.¹⁴⁴ Λίγο ἀργότερα, τόν Ἀπρίλιο, θά παρουσιάσει τρεῖς πίνακες ἀπό τή Σίφνο, στήν έκθεση Griechische Künstler der Gegenwart, Kulturamt der Stadt Wiener Neustadt – Internationales Kulturzentrum «Athenaeum».¹⁴⁵ Τόν Ἰανουάριο 1977 θά ἐπιστρέψει στή Θεσσαλονίκη καί τήν Ἄρσα γιά μιᾶ ἀκόμη άτομική έκθεση,¹⁴⁶ μέ τριάντα τρεῖς ἔλαιογραφίες καί σχέδια ἀπό τήν Πάρο. Τό καλοκαίρι, στό πλαίσιο τῆς όμαδικῆς έκθεσης πού διοργανώνει ὁ Σύλλογος Φιλοτέχνων σέ συνεργασία μέ τό Ἀρχηγεῖο

¹⁴⁰ Γκαλερί «Ροτόντα» [...]. Ὅμαδική, Θέρος '74, 4 Ἰουνίου–31 Ἰουλίου, ἀρ. κατ. 22–23 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ). Στήν έκθεση παρουσιάζει τὰ ἔργα «Σπίτια τῆς Πάτμου» καί «Περίπτερο στή Σκιάθο».

¹⁴¹ Μ. Ματσάκης, Γκαλερί Ροτόντα, Σκουφᾶ 20, Ἀθήνα, 5 Φεβρουαρίου–3 Μαρτίου 1975 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁴² Ζάππειον Μέγαρον, Πανελλήνιος Καλλιτεχνική Ἑκθεσις, Ἀθῆναι 7 Ἀπριλίου–20 Μαΐου 1975, ἀρ. κατ. 502–503.

¹⁴³ Διεθνῆς Ἑνωσις Καλῶν τεχνῶν – IAG, Τμήμα Ἑλλάδος, Ἑκθεσις Εἰκαστικῶν Τεχνῶν, Δημοτικόν Πνευματικόν Κέντρον Ἀθηνῶν, 9–26 Ἀπριλίου 1975, ἀρ. κατ. 55–56 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁴⁴ Μ. Ματσάκης, Γκαλερί Ἄρσα, Μητροπόλεως 74, Θεσσαλονίκη 26 Ἰανουαρίου–12 Φεβρουαρίου 1976 (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁴⁵ Kulturamt der Stadt Wiener Neustadt, Griechische Künstler der Gegenwart [...] Vom 3 bis 25 April 1976, χ.ἀ.σ (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

¹⁴⁶ Γιά τήν έκθεση στήν Ἄρσα δέν τυπώθηκε κατάλογος ἀλλά πρόσκληση μέ βιογραφικά στοιχεῖα καί ἀπόσπασμα ἀπό κείμενο τοῦ Β. Κουντουρίδη γιά τό ἔργο τοῦ Ματσάκη. Ἡ έκθεση διήρκεσε ἀπό 10 ἕως 27 Ἰανουαρίου (ἀρχεῖο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).

Ναυτικού στο Πολεμικό Μουσείο στην Αθήνα, με αφορμή τη Ναυτική Έβδομάδα 1977, ό ζωγράφος συμμετέχει με τέσσερις πίνακες.¹⁴⁷

1978

Τόν Μάρτιο ό Ματσάκης πραγματοποιει στην γκαλερι Ροτόντα στην Αθήνα την τριακοστή τέταρτη άτομική του έκθεση, με τριάντα όκτώ έλαιογραφίες έμπνευσμένες από την Πάρο.¹⁴⁸ Αυτή είναι ή τελευταία του άτομική έκθεση. Απεβίωσε στην Αθήνα στις 16 Ιουνίου. Η αναδρομική έκθεση που σχεδίαζε ήδη από τó 1976 για να γιορτάσει, τó 1977, τὰ πενήντα χρόνια αδιάλειπτης παρουσίας του στα εικαστικά (από την πρώτη του έκθεση στην γκαλερι Paul τής Αλεξάνδρειας) δέν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

¹⁴⁷ Ομαδική Έκθεση Ζωγραφικής *Ελληνικά καράβια, ελληνικές θάλασσες*, 27 Ιουνίου–3 Ιουλίου, Ναυτική Έβδομάς 1977, Σύλλογος Φιλοτέχνων, Αΐθουσα Πολεμικού Μουσείου Αθηνών, αρ. κατ. 60–63.

¹⁴⁸ Για την έκθεση στη Ροτόντα δέν τυπώθηκε κατάλογος αλλά πρόσκληση με βιογραφικά στοιχεία και κείμενο του Ν. Αλεξίου για τó έργο του Ματσάκη και ειδικά για τὰ έργα του από τὰ νησιά του Αιγαίου. Η έκθεση λειτούργησε μεταξύ 6–25 Μαρτίου 1978 (άρχειο Μ. Ματσάκη, ΜΙΕΤ).